

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Klára Košťálová
Znásilnění

Diplomová práce

Olomouc 2023

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Znásilnění* vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 137 794 znaků včetně mezer.

Klára Košťálová

V Olomouci dne 30. března 2023

Poděkování

Mé poděkování patří panu doc. JUDr. Filipu Ščerbovi, Ph.D. za konzultace, jeho veškeré odborné rady, věcné připomínky a vstřícný přístup při vedení této diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala JUDr. Lucii Žabkové, JUDr. Miroslavu Veselskému a JUDr. Michaele Kučerové za cenné odpovědi na mnohé otázky nejen z praxe a pomoc s výzkumnou částí práce. V neposlední řadě děkuji rodině a mým nejbližším za veškerou podporu a porozumění od samého počátku mých studijních let.

Obsah

Úvod	7
1. Trestněprávní úprava sexuálních deliktů v České republice	9
1.1. Sexuální delikt	10
1.2. Oběti trestné činnosti	11
1.2.1. Právní úprava ochrany obětí	11
1.2.2. Zvlášť zranitelné oběti	13
2. Znásilnění	15
2.1. Stručný vývoj právní úpravy na našem území	15
2.2. Současná právní úprava TČ znásilnění	16
2.3. Objekt	17
2.4. Objektivní stránka	17
2.4.1. První část jednání	18
2.4.1.1. Donucení k pohlavnímu styku	18
2.4.1.2. Bezbrannost	20
2.4.1.3. Bezbrannost spočívající v nízkém věku dítěte	21
2.4.2. Druhá část jednání	22
2.5. Kvalifikované skutkové podstaty	23
2.5.1. Spáchání činu souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží	23
2.5.2. Spáchání činu na dítěti	26
2.5.3. Způsobení těžké újmy na zdraví	27
2.6. Subjekt	28
2.6.1. Právní osoba jako pachatel TČ znásilnění	28
2.6.2. Vykonání sexuálního aktu osobou odlišnou od pachatele	30
2.7. Subjektivní stránka	32
2.8. Potřeba změny ustanovení § 185 TZ?	32
2.8.1. Hlavní argumenty spolků a organizací pro změnu zákona	34
2.8.2. Aktivní odpor oběti jako podmínka přítomnosti násilí	35
2.8.3. Dílčí závěr	36
2.9. Přiměřenost trestání znásilnění	37
2.9.1. Statistický přehled uložených trestů	38
2.9.2. Dílčí závěr	39
3. Výzkumná část práce	41
3.1. Kriminologické statistiky	41

3.2.	Vlastní dotazník	42
3.2.1.	Výsledky dotazníku	42
4.	Sexuální delikty ve francouzské právní úpravě.....	46
4.1.	Znásilnění	47
4.1.1.	Věkové hranice	48
4.1.2.	Okolnosti podmiňující vyšší trestní sazbu.....	49
4.2.	Jiné sexuální útoky	51
4.3.	Historie trestání sexuálního násilí ve Francii	52
4.4.	Statistiky sexuálních agresí ve Francii	53
4.5.	Dotatky ke komparaci právních úprav	55
Závěr	58	
Seznam použitých zdrojů	60	
Přílohy	65	
Abstrakt	69	
Klíčová slova	69	
Abstract	70	
Keywords	70	

Seznam použitých zkratek

CP	Code pénale (francouzský trestní zákoník)
LZPS	ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů
OČTŘ	orgány činné v trestním řízení
PČR	Policie České republiky
TČ	trestný čin, příp. trestné činy
TOS	trest odnětí svobody
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ZOTČ	zákon č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů
ZTOPO	zákon č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Úvod

Jako téma své diplomové práce jsem zvolila oblast sexuálních deliktů, konkrétně TČ znásilnění, jenž lze považovat za profilový TČ mezi delikty zasahující do sexuální integrity jednotlivce. Jde o TČ s vysokou latentností a současně vysokou společenskou škodlivostí.

Práci lze rozdělit na čtyři hlavní části. První z nich se zabývá českou právní úpravou trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Cílem je teoretické vymezení dané problematiky, krátký vhled do historie právní úpravy na našem území a zaměření se na oběti trestných činů.

Následuje bližší analýza právní úpravy trestného činu znásilnění. Jde o detailnější rozbor skutkové podstaty TČ. Vlastní podkapitola je zde vyčleněna kritickému pohledu na momentálně hojně diskutovanou možnost změny ustanovení § 185 TZ a (přiměřenosti) trestání, neboť v posledních letech v České republice čelí soudy kritice ohledně výše ukládaných trestů a sílí snaha za změnu právní úpravy znásilnění, která by nově nevyžadovala aktivní odpor oběti, ale jednoznačný souhlas se sexuálním aktem.

Mimo jiné by výše uvedené kapitoly měly poskytnout odpovědi na výzkumné otázky: Kdy lze hovořit o zneužití bezbrannosti, když tento stav má spočívat v nízkém věku dítěte? Lze považovat za znásilnění situaci, kdy osoba nutí jiné osoby k souloži, ačkoliv mezi pachatelem (osobou nutící) a poškozenými prakticky nedošlo k žádnému sexuálnímu fyzickému kontaktu? Právní osoba jako pachatel trestného činu znásilnění? Je aktivní odpor podmínkou přítomnosti násilí u znásilnění? a mělo by dojít ke změně skutkové podstaty v ustanovení § 185 TZ?

Na teoretické vymezení navazuje třetí kapitola, praktická část práce. Zde se nejprve věnuji oficiálním statistikám Policie České republiky a Ministerstva vnitra ohledně četnosti případů znásilnění v posledních letech. Druhou částí kapitoly jsou pak souhrnné výsledky vlastního dotazníku předloženého osobám považujícím se za oběti TČ znásilnění. Získaná data z odpovědí by měla představovat jakýsi vhled do praxe. Část otázek dotazníku obětem směřuje na samotný skutek, zbytek otázek na pachatele TČ, samotné oběti, utrpěné následky, přístup orgánů činných v trestním řízení apod.

Poslední kapitola práce představuje vymezení problematiky sexuálních deliktů ve Francii. Zabývám se zde historií trestání sexuálního násilí ve Francii, právní úpravou sexuálních deliktů obecně, přičemž větší pozornost je věnována skutkové podstatě TČ znásilnění. Pro zajímavost je kapitola doplněna o oficiální statistiky ohledně sexuálních agresí ve Francii.

Závěrem právní úpravy komparuji, doplňuji zbývající podstatné rozdíly a možnosti inspirace pro českou právní úpravu.

Metodologie mé práce spočívá v analýze trestněprávních předpisů České republiky a Francie, která je rozvinuta o judikaturu, odborné publikace, osobní rozhovory se státní zástupkyní a soudcem a další relevantní zdroje pro tuto oblast. V praktické části využiji oficiální statistické údaje Policie České republiky, Ministerstva vnitra, dožádané informace z Ministerstva spravedlnosti, dotazníkovou formu odpovědí, ale i přímé rozhovory s oběťmi a kriminalistkou.

Závěr práce bude spočívat ve zhodnocení splnění cílů, získaných informací a poznatků. Aby byly teze práce splněny, měla by představovat přehledné zpracování problematiky, bližší analýzu skutkové podstaty TČ znásilnění a kritickou úvahu nad problematickými aspekty, provedený výzkum v praxi a vzhled do francouzské trestněprávní úpravy.

1. Trestněprávní úprava sexuálních deliktů v České republice

Sexuální TČ napadají jednotlivce v jeho nejintimnější oblasti. Následky těchto činů bývají silně traumatizující a leckdy doživotní. V případě spáchání sexuálních deliktů dochází jednáním pachatele k zásahům do lidské svobody, konkrétně do sexuální svobody a intimity jednotlivce, čímž je porušeno právo na ochranu lidské důstojnosti. Lidská důstojnost je zvláště chráněným zájmem a společně s právem na život a zdraví patří k prioritám trestněprávní ochrany.

TČ v sexuální oblasti nalezneme v českém právním řádu v hlavě třetí, z celkových třinácti hlav, zvláštní části TZ. Hlava třetí zvláštní části TZ upravující komplexně TČ proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, byla zakotvena do zákona s účinností zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník z 1. ledna 2010, který zrušil zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Šlo o rozsáhlou rekodifikaci trestního práva hmotného. Novela zákona z roku 2020, zákon č. 333/2020, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony, žádnou změnu v oblasti sexuálních deliktů nepřinesla.

Vznik hlavy třetí byl jednou z nejpodstatnějších změn rekodifikace, která neznamenalala pouze úpravu nových skutkových podstat. Jejím cílem bylo v jedné hlavě zákoníku obsáhnout přehledně veškeré skutkové podstaty, které chrání stejný objekt. Tímto chráněným objektem je například svoboda rozhodování v pohlavních vztazích či nerušený mravní a tělesný vývoj dětí. Z důvodové zprávy k zákonu můžeme vyčíst třetí právem chráněný zájem, jímž je morální zásada nedovolující soulož mezi nejbližšími příbuznými.¹ Z velké části šlo již o existující TČ, které byly rekodifikací sjednoceny.

Díky rekodifikaci se středem trestněprávní ochrany stal člověk, jeho život, zdraví, integrita, osobní svoboda, důstojnost, vážnost či čest. Po čtyřiceti letech se tak změnil dosavadní předně chráněný zájem – ochrana socialistické společnosti a hospodářství.²

Třetí hlava zvláštní části TZ upravovala devět TČ. Po novelizaci provedené zákonem 141/2014 Sb., byly vymezeny dva nové, čímž třetí hlava získala svou současnou podobu s celkovými jedenácti TČ.

TČ proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti jsou upraveny v §185 až 193b TZ. TČ nově zařazenými do zákona po jeho rekodifikaci jsou TČ sexuálního nátlaku, šíření pornografie,

¹ AULICKÝ, Petr. *Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti* [online]. Brno: Masaryk University. Dny práva, 2009. Dostupné z: Aulicky.Petr.1195@muni.cz.

² KUTLÁKOVÁ, Petra, KOBOVÁ, Lubica. *Sexuální násilí, proč se nikdo neptá?* Praha: In IUSTITIA, o. p. s., 2014, s. 35.

prostituce ohrožující mravní vývoj dětí, výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií a zneužití dítěte k výrobě pornografie. Účast na pornografickém představení a navazování nedovolených kontaktů s dítětem byly v zákoně vymezeny až s novelizací roku 2014.³

Naopak TČ, který byl z trestního zákoníku definitivně odstraněn, konkrétně roku 1990 zákonem č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění zákona 175/1990 Sb., byl pohlavního styk s osobou téhož pohlaví. Vypuštěním tohoto paragrafu z české právní úpravy došlo ke zrovnoprávnění heterosexuality a homosexuality.

1.1. Sexuální delikt

Společenské atributy, které jsou právně chráněny napříč všemi demokratickými státy, jsou osobní svoboda a lidská důstojnost. Tyto hodnoty jsou zpravidla upravovány základním zákonem státu.⁴ V České republice jsou pojmy vymezeny a chráněny LZPS v oddílu základních práv a svobod. V první větě čl. 1 čteme: „*že lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i právech.*“

U sexuálních deliktů dochází bezprostředně k zásahu do svobody člověka. Do svobody rozhodovat o sexuálních stycích. Primárně je zde chráněna lidská důstojnost v sexuální oblasti. Z článku 10 odst. 1 LZPS plyne, že lidská důstojnost v sobě zahrnuje více oblastí, než-li pouze oblast sexuální.⁵ V jednom z nálezů Ústavního soudu byla lidská důstojnost klasifikována a vymezena jako „*nadpozitivní hodnota*“, hodnota absolutní. V tomto nálezu bylo rovněž konstatováno, že ochrana důstojnosti před zásahy ze strany veřejné moci a třetích osob jsou nejpodstatnějším účelem práva: „*Respekt a ochrana lidské důstojnosti a svobody je nejvyšším a nejjobecnějším účelem práva.*“⁶

V oblasti sexuálních deliktů je lidská důstojnost chráněným druhovým objektem, který je společný všem TČ této hlavy, stejně jako již zmiňované svobodné rozhodování o sexuálních stycích. Zvláštní část TZ sestávající ze třinácti hlav představuje jakýsi katalog TČ. Hlavy jsou rozděleny a seřazeny dle charakteru chráněného společenského zájmu. Je proto logické, že TČ proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti jsou zařazeny do jedné z prvních hlav, za TČ proti životu a zdraví, jež jsou nejzákladnějšími lidskými právy a za TČ proti svobodě, právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství.

³ KUTLÁKOVÁ, Petra, KOBOVÁ, Lubica. *Sexuální násilí, proč se nikdo neptá?* Praha: In IUSTITIA, o. p. s., 2014, s. 35.

⁴ CHMELÍK, Jan. *Otázky spojené s mravnostní trestnou činností – I. Část* [online]. Vsehrd.cz [cit. 12. května 2022]. Dostupné z:

[Otázky spojené s mravnostní trestnou činností – I. část | Vsehrd - Spolek Českých Právníků \(vsehrd.cz\).](https://vsehrd.cz/otazky-spojene-s-mravnostni-trestnou-cinnosti-i-cast/)

⁵ WÁGNEROVÁ, Eliška. In: WÁGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář.* Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 282.

⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 29. února 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07, bod 41.

Společným znakem sexuálních deliktů v české právní úpravě, je úmyslné zavinění. Pro naplnění subjektivní stránky je vyžadováno u všech TČ hlavy třetí TZ.⁷

1.2. Oběti trestné činnosti

Oběť je osoba, jež byla dotčena trestnou činností. Tento pojem definuje viktimologie. Věda zabývající obětmi, jejich typologií, viktimizací,⁸ problematikou obětí z hlediska jejich vyrovnávání se s následky TČ, jenž vůči nim byl spáchán, vztahy mezi obětí a pachatelem, rolí obětí v procesu vyšetřování a soudního projednávání, následnou pomocí obětem, způsoby odškodnění a rovněž prevencí.⁹ Podle této kriminální vědy se obětí rozumí fyzická nebo právnická osoba, která je poškozena v záležitosti chráněné právním řádem.

A contrario, právní úprava České republiky v ZOTČ v §2 vymezuje pojem oběť jako: „fyzickou osobu, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil.“ Obětí je podle tohoto zákona tedy pouze fyzická osoba, nikoliv osoba právnická. Toto omezení vychází z podstaty viktimizace, neboť pouze fyzické osoby mají osobnostní identitu, emocionalitu a biografickou paměť a prožívají tak traumatizující dopady TČ a subjektivně pociťují újmu.¹⁰

Je však třeba doplnit, že český právní řád zná ještě druhý termín, termín trestního řádu – *poškozený*.¹¹ Poškozeným může být mimo osobu fyzickou i osoba právnická. Dle § 43 trestního řádu, je jím ten: „komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil.“ Osoba, vůči které byl spáchán TČ, je obětí i poškozeným současně. Poškozeným se však stává až přiznáním procesních práv v trestním řízení.¹²

1.2.1. Právní úprava ochrany obětí

Přibližně do poloviny minulého století nebyl ochraně práv obětí TČ věnován dostatečný zájem. Náležitá pozornost se objevuje v mezinárodním měřítku až v souvislosti s principy

⁷ ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní právo hmotné. 8., přepracované vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 619.

⁸ Viktimizace: způsobování újmy konkrétní osobě; proces, v němž se potenciální oběť stává skutečnou.

⁹ ZAPLETAL, Josef, NOVOTNÝ, Oto a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 139, 140, 143.

¹⁰ DURDÍK, Tomáš. In: DURDÍK, Tomáš a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 8.

¹¹ KUTLÁKOVÁ, Petra, KOBOVÁ, Lubica. *Sexuální násilí, proč se nikdo neptá?* Praha: In IUSTITIA, o. p. s., 2014, s. 42,43.

¹² Tamtéž.

restorativní justice. V posledních desítkách let vydala Evropská unie řadu podstatných rozhodnutí a předpisů týkajících se obětí.¹³

V České republice byla v trestním řádu dostatečně upravena procesní práva obětí, jako poškozených, v trestním řízení. Chyběla však jednotná úprava pro postavení obětí jako adresáta zvláštní péče ze strany státu. Česká právní úprava byla v tomto smyslu roztržena. Procesní práva jsou upravena v trestním řádu, právo na odškodnění bylo upraveno v zákoně č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů, zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách upravoval poskytování sociálních služeb a sociální prevence. Jako další lze uvést zákon o Policii České republiky, občanský soudní řád či zákon o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením. Všechny tyto zákony vyjadřovaly postavení obětí, jako subjektu zvláštní péče. Orientace v této nekomplexní právní úpravě byla značně komplikovaná.¹⁴

Právní normy chránící oběti primárně cílí na vypořádání se s újmou způsobenou TČ a na předcházení sekundární újmy. Orgány veřejné moci musí učinit veškerá opatření, která zabrání pachateli opakovanému páchání trestné činnosti. Česká republika se proto rozhodla pro přijetí zákona, který by komplexně obsahoval úpravu oblasti pro pomoc obětem TČ. ZOTČ nabyt účinnosti k 1. srpnu 2013.

Úvodní ustanovení zákona vymezuje jeho věcnou působnost. Zákon výslovně upravuje tři základní oblasti – práva obětí TČ, poskytování pomoci obětem TČ státem a vztahy mezi státem a subjekty, které poskytují služby obětem TČ. Novelizací provedenou s účinností k 1. dubnu 2017 zákonem č. 56/2017 Sb., nebyla věcná působnost dotčena. Pro splnění účelu zákona ji nebylo třeba nikterak rozšiřovat.¹⁵

Jedním z hlavních důvodů pro vznik zákona, mimo přehlednost a zjednodušenou orientaci, byla potřeba rozšíření práv obětí a posílení pomoci obětem, kterým v přímé souvislosti se spáchaným TČ vznikla újma. Základním účelem zákona je tedy: „*zlepšení postavení obětí trestných činů v trestním řízení i mimo něj, např. při překonávání následků viktimizace a návratu do plnohodnotného života ve společnosti.*“¹⁶

¹³ Např. Rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15. března 2001, Směrnice Rady 2004/80/ES ze dne 29. dubna 2004, Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012.

¹⁴ KUTLÁKOVÁ, Petra, KOBOVÁ, Lubica. *Sexuální násilí, proč se nikdo neptá?* Praha: In IUSTITIA, o. p. s., 2014, s. 42-43.

¹⁵ DURDÍK, Tomáš. In: DURDÍK, Tomáš a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 2.

¹⁶ Tamtéž, s. 2, s. 15-16.

Práva obětí lze rozdělit na mimoprocesní (před zahájením trestního řízení) a procesní (oběť již vystupuje rovněž jako poškozený).¹⁷ Mezi práva obětí, jež jsou vymezena v druhé hlavě zákona o obětech TČ patří: právo na informace, právo na ochranu před hrozícím nebezpečím, právo na ochranu soukromí, právo na ochranu před druhotnou újmou či právo na náhradu škody a peněžitou pomoc od státu. Podstatným právem obětí TČ je i nárok na odbornou pomoc. V tomto případě se jedná o psychologické a sociální poradenství, restorativní programy, pomoc v oblasti právní, kterou poskytují nevládní neziskové organizace, Probační a mediační služba a advokáti.¹⁸

1.2.2. Zvlášť zranitelné oběti

Každá oběť je ve své podstatě zranitelná a potřebuje citlivé individuální zacházení. ZOTČ přesto rozlišuje dvě kategorie: oběti (běžné) a oběti zvlášť zranitelné.¹⁹ Tento pojem vymezený zákonem je klíčovým, neboť oběti sexuálních deliktů, které sem spadají, jsou oběťmi zvlášť zranitelnými. Následky sexuálních deliktů bývají fatální, dlouhotrvající, často fyzické i psychické. Z tohoto důvodu jsou oběti TČ proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti zařazeny do kategorie obětí zvlášť zranitelných.²⁰

Výčet zvlášť zranitelných obětí je uveden § 2 odst. 4 ZOTČ. Dále § 2 odst. 4 písm. d) ZOTČ vymezující osoby, které se staly obětí určitého typu trestné činnosti. Kumulativní zákonnou podmínkou, pro zařazení do kategorie zvlášť zranitelných obětí, je shledání zvýšeného rizika způsobení druhotné újmy. V případě pochybností, zda je oběť zvlášť zranitelnou, je třeba ji za oběť zvlášť zranitelnou považovat. Je tedy třeba uplatňovat extenzivní přístup všemi dotčenými subjekty, s nimiž oběť přichází v důsledku viktimizace do kontaktu.²¹

Osobám, zařazeným do kategorie zvlášť zranitelných obětí, se v praxi věnuje zvláštní zřetel, neboť u nich existuje vyšší nebezpečí způsobení druhotné újmy nebo následného zastrašování pachatelem. Zvlášť zranitelné oběti mohou být náchylné k prohloubení traumatu a psychických následků v důsledku již samotné účasti v trestním řízení, jako je například výslech. Zákon proto stanovuje opatření, jež by měla eliminovat prohlubování stresu oběti a snížení nebezpečí

¹⁷ KUTLÁKOVÁ, Petra, KOBOVÁ, Lubica. *Sexuální násilí, proč se nikdo neptá?* Praha: In IUSTITIA, o. p. s., 2014, s. 43.

¹⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 17-18.

¹⁹ Tamtéž, s. 14.

²⁰ GŘIVNA, Tomáš. In: GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 33.

²¹ DURDÍK, Tomáš. In: DURDÍK, Tomáš a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 21.

druhotné újmy, způsobené například přístupem PČR, orgány činnými v trestním řízení, poskytovateli zdravotní služby či znalci.²²

Zvlášť zranitelné oběti jsou oproti ostatním obětem zvýhodněny právem na bezplatnou odbornou pomoc²³ za splnění zákonných podmínek²⁴. Dále mají: právo na zabránění kontaktu s pachatelem, právo na výslech osobou stejného nebo opačného pohlaví, právo na tlumočnicka stejného nebo opačného pohlaví, provádění výslechu zvlášť citlivě a vyškolenou osobou v přípravném zařízení, omezení opakování výslechu (výslech před stejnou osobou) a za zákonných podmínek právo na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně.²⁵

V případě pochybností, zda je oběť zvlášť zranitelnou, je třeba ji za oběť zvlášť zranitelnou považovat. Je tedy třeba uplatňovat extenzivní přístup všemi dotčenými subjekty, s nimiž oběť přichází v důsledku viktimizace do kontaktu.²⁶

²² DURDÍK, Tomáš. In: DURDÍK, Tomáš a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 25.

²³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 17-18.

²⁴ Žádost oběti, skutečná potřeba pomoci a oběť spadá mezi typově vymezené oběti v § 2 odst. 4 ZOTČ.

²⁵ GŘIVNA, Tomáš. In: GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VALKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů. Komentář*, 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 27-28.

²⁶ DURDÍK, Tomáš. In: DURDÍK, Tomáš a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 33.

2. Znásilnění

TČ znásilnění je mezi sexuálními delikty obecně brán jako nejzávažnější. Můžeme konstatovat, že je profilujícím TČ proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti.

Napříč právními řády jednotlivých zemí nejčastěji nalezneme TČ znásilnění vymezen jako vynucený pohlavní styk. Osoba nemohla svévolně rozhodnout o sexuálním styku, pachatel jednal proti její vůli.²⁷ Obdobně je tomu i v právní úpravě České republiky. Obětí znásilnění může být jakákoliv osoba neohledně na pohlaví, věk, tělesný vývoj či jakoukoliv jinou okolnost.²⁸

Na začátek je nutno zdůraznit, že ochrana sexuální svobody a rozhodování o pohlavních vztazích nebyla vždy samozřejmostí. Stejně jako se dlouhou dobu nahlíželo na TČ znásilnění, jako na čin mířený výhradně proti osobám ženského pohlaví.

2.1. Stručný vývoj právní úpravy na našem území

Poprvé se pojem *znásilnění* objevil v hlavě sedmé, oddíl druhý zákona č. 86/1950 Sb., trestní zákon. Znásilnění bylo zařazeno mezi trestné TČ proti lidské důstojnosti. Došlo tak k nahrazení dosavadního termínu „*násilné smilstvo*“ a skutková podstata se rozšířila i na manželku pachatele, která byla nově zákonem chráněna. Dle původní právní úpravy, rakouského trestního zákoníku z roku 1852, nemohla být předmětem útoku, TČ násilného smilstva upraveného v § 125 až § 127, vlastní manželka pachatele.²⁹ Byl tak překonán názor, že souhlasem s manželstvím se automaticky presumuje i souhlas s manželským pohlavním stykem.³⁰ Nadále však mohla být předmětem útoku pouze žena.

Trestní zákon č. 140/1961 Sb., nepřinesl změnu ve skutkové podstatě TČ znásilnění v § 241. Znásilnění bylo spácháno, pokud pachatel násilím, pohrůzkou bezprostředního násilí nebo zneužitím bezbrannosti donutil ženu k souloži.

Přelomovou byla novelizace roku 2001. Zákon č. 144/2001 Sb., kterým se měnila dosavadní právní úprava, stanovil, že obětí je nově jakákoliv osoba, nikoliv pouze žena, a pro naplnění skutkové podstaty nebyla vyžadována soulož³¹, ale i jiný obdobný pohlavní styk, který zahrnuje například orální či anální sex.³² Do přijetí této novely byla mužům poskytována podstatně nižší právní ochrana. Pokud byl obětí muž, vůči kterému směřoval útok pachatele jinou formou než

²⁷ GRIVNA, Tomáš a kol. *Kriminologie*, 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 302.

²⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. 8., přepracované vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 620.

²⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. vydání*. Praha: Leges 2019, s. 609.

³⁰ KOVÁŘ, Petra. a kol. *Sexuální agrese. Znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Maxdorf s. r. o., 2008, s. 14.

³¹ Spojení pohlavních orgánů muže a ženy.

³² STAŇKOVÁ, Lenka, ŠČERBA, Filip, VICHLENDÁ, Milan. *Násilná kriminalita*. Praha: Leges 2014, s. 94.

formou soulože, jednání bylo v praxi posuzováno jako TČ omezování osobní svobody či vydírání, u kterých jsou podstatně nižší sazby trestu odnětí svobody.³³

2.2. Současná právní úprava TČ znásilnění

Poslední změnu ve skutkové podstatě TČ přinesla rekodifikace trestního práva hmotného: přijetí nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Mezi „novinky“ TZ patří v první řadě rozšíření okruhu jednání, jež je pod tento trestný čin podřazováno.

Ke zpřísnění skutkové podstaty TČ znásilnění došlo tím, že byl vypuštěn obligatorní znak bezprostřednosti u pohrůžky násilím. Naopak nově je právní úprava rozšířena o donucení k pohlavnímu styku i pohrůžkou tzv. jiné těžké újmy. Toto jednání bylo doposud posuzováno pouze jako TČ vydírání – trestný čin s nižšími sazbami trestu, které neodpovídaly typové závažnosti donucení k pohlavnímu styku. Přičemž zcela zjevně takové jednání mezi sexuální delikty spadá.³⁴ Ve skutkové podstatě TČ vydírání nebylo postihováno zneužívání bezbrannosti, jenž nová skutková podstata znásilnění obsahuje.³⁵

Trestní zákonodárce do základní skutkové podstaty, upravené v § 185, v prvním odstavci zařadil méně závažné případy pohlavního styku. Do druhého odstavce pak začlenil případy pro znásilnění typičtější a zvolil je za okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby.³⁶

Spáchání TČ znásilnění formou soulože nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží³⁷, se tak nově nachází v druhém odstavci a jde o kvalifikovanou formu TČ. Základní skutková podstata vymezena v odstavci prvním je jednáním pachatele, kdy oběť donutí k pohlavnímu styku³⁸.

Rozšířeny byly i podmínky pro užití kvalifikovaných skutkových podstat -- spáchání TČ se zbraní, na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo ústavní výchovy anebo v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda. Poslední změnou je pak navýšení trestních sazeb v jednotlivých odstavcích, i když nikterak závratné, a vytvoření jedné zcela nové sazby pro základní skutkovou podstatu.³⁹

³³ BLATNÍKOVÁ, Šárka a kol. *Násilná sexuální kriminalita téma pro experty i veřejnost*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014, s. 19.

³⁴ ŠÁMAL, Pavel, ŠÁMALOVÁ, Milada. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. II. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1835.

³⁵ FENYK, Jaroslav. In: FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní zákoník a trestní řád, průvodce trestněprávními předpisy s judikaturou. I. díl – trestní zákoník*. Praha: Linde a.s., 2010, s. 706.

³⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. 8., přepracované vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 620.

³⁷ Doposud formulace „jiný obdobný pohlavní styk“.

³⁸ Odlišným od soulože či obdobného.

³⁹ AULICKÝ, Petr. *Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti* [online]. Brno: Masaryk University. Dny práva, 2009. Dostupné z: [Aulicky_Petr_1195_\(muni.cz\)](http://Aulicky_Petr_1195_(muni.cz)).

2.3. Objekt

Druhový chráněný objekt, tedy objekt společný všem TČ z hlavy třetí zvláštní části TZ je lidská důstojnost v sexuálních vztazích. Jedná se o TČ, jimiž byla ohrožena lidská důstojnost v sexuálních vztazích, a které se dotýkají lidské důstojnosti v pohlavní sféře. Jednání pachatelů těchto TČ e v rozporu s mravními názory společnosti na sexuální vztahy.⁴⁰

Individuální objekt TČ znásilnění je právo člověka svobodně rozhodovat o vlastním pohlavním životě. Co pro společnost nemusí být standartní, mám na mysli především mravní názory na způsob provedení pohlavního styku, nemusí být nutně nezákonné. a naopak. Jde o individuální, subjektivní posuzování případu, a proto je pro kvalifikaci skutků stěžejní svobodná vůle zúčastněných stran rozhodovat o své intimitě a sexuálních vztazích.⁴¹

Předmětem útoku může být dospělý muž, žena (případně osoba se znaky obou pohlaví -- hermafrodit) i dítě nízkého věku.⁴² Pro samotný předmět útoku není rozhodující jeho věk, pověst, vyspělost, vzdělání, způsob života ani jiné.⁴³ Obětí se může stát i osoba, s níž měl pachatel v minulosti dobrovolný pohlavní styk. Rovněž manžel/manželka, druh či registrovaný partner. V takových případech se však k trestnímu stíhání vyžaduje souhlas poškozeného.⁴⁴

2.4. Objektivní stránka

Objektivní stránka TČ spočívá v donucení osoby k pohlavnímu styku násilím, pohrůzkou násilí či pohrůzkou jiné těžké újmy, nebo zneužitím bezbrannosti osoby.⁴⁵ Trestný čin znásilnění charakterizuje dvojí jednání. První část jednání spočívá v užití násilí, pohrůžky násilí, pohrůžky jiné těžké újmy či ve zneužití bezbrannosti. Druhou, kumulativní částí, je vykonání pohlavního styku.⁴⁶

TČ znásilnění zvláště závažným zločinem jen při naplnění některé ze zvlášť přitěžujících okolností dle § 185 odst. 2, 3 či 4. Aby byla příprava trestná, musí úmyslně směřovat ke spáchání dle některé z těchto kvalifikovaných skutkových podstat.⁴⁷ Oproti přípravě je pokus

⁴⁰ ŠÁMAL, Pavel, ŠÁMALOVÁ, Milada. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. II. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1832.

⁴¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. 8., přepracované vydání.* Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 620.

⁴² ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání.* Praha: C.H.Beck, 2020, s. 1515.

⁴³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. 8., přepracované vydání.* Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 620.

⁴⁴ ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání.* Praha: C.H.Beck, 2020, s. 1515.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. vydání.* Praha: Leges, s. 609.

⁴⁷ ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání.* Praha: C.H.Beck, 2020, s. 1526.

TČ obecnou formou trestné činnosti. Pokus TČ je nejbližší dokonání a jeho trestnost je dána i u základní skutkové podstaty TČ.⁴⁸⁴⁹

Jelikož se objektivní stránka TČ znásilnění vyznačuje dvěma částmi jednání, k pokusu postačí, pokud má pachatel v úmyslu spáchat alespoň jednu z nich a počne ji vykonávat.⁵⁰ U znásilnění není vyloučen ani kvalifikovaný pokus (§ 21 odst. 3 TZ). Modelovou situací může být násilí pachatele s úmyslem pohlavního styku a následné dobrovolné upuštění od jeho vykonání. V tomto případě není trestným pokus znásilnění, ale to, čeho se pachatel skutečně dopustil. Zde TČ vydírání dle § 175 TZ. Příprava bude zpravidla naplňovat skutkovou podstatu TČ omezování osobní svobody (§ 171 TZ).⁵¹

2.4.1. První část jednání

První část jednání je naplněna některým ze způsobů donucení k pohlavnímu styku či zneužitím bezbrannosti oběti. V obou případech má pachatelovo jednání za cíl vykonání pohlavního styku. Varianty se vzájemně nevylučují. Může nastat situace, kdy pachatel během jednoho skutku nejprve zneužije bezbrannosti osoby, ta pomine a on následně osobu k pohlavnímu styku donutí.⁵²

2.4.1.1. Donucení k pohlavnímu styku

Znásilnění je jednáním pachatele proti vůli oběti. Donucením k pohlavnímu styku se pak míní překonání vážně míněného odporu, nesouhlasu oběti nebo jeho podlehnutí, neboť osoba nemá s ohledem na použité násilí nebo pohrůžku násilí jiného východiska. Oproti předchozí právní úpravě je pojem širší, nemusí jít nutně o pohrůžku *násilím bezprostředním*. Nesmí jít o odpor oběti předstíraný ani odpor počáteční, kdy osoba následně k pohlavnímu styku dobrovolně svolí.⁵³

Kladení odporu se může projevat například pokusem o útěk, voláním o pomoc, prosbou vůči pachateli, fyzickým odporem (tisknutí nohou k sobě, bití, odstrkování, kousání pachatele) či užitím lsti oběti, aby pachatel od TČ upustil.⁵⁴ O donucení půjde i v situaci, kdy osoba neklade odpor (upustila od něj) vzhledem k jeho beznadějnosti. Důvodem může být zjevná

⁴⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. 8., přepracované vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 244.

⁴⁹ V podrobnostech k přípravě a pokusu viz: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání*. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 1525. ŠÁMAL, Pavel, ŠÁMALOVÁ, Milada. In: ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 1844.

⁵⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. 8., přepracované vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 621.

⁵¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. vydání*. Praha: Leges, 2019, s. 609.

⁵² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. prosince 2013, sp. zn. 4 Tdo 1306/2013.

⁵³ KUČHTA, Josef a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 1. vydání*. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 87-88.

⁵⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. vydání*. Praha: Leges, s. 609.

vyčerpanost, jednoznačná fyzická převaha útočníka, strachu z usmrcení či izolovanost místa činu bez šance dovolat se pomoci.⁵⁵ Z uvedeného však v žádném případě nelze usuzovat na konkludentní svolení s pohlavním stykem.⁵⁶

O znásilnění se bude jednat i pokud oběť s pohlavním stykem souhlasila, následně však změnila názor, ale pachatel ji k pokračování s pohlavním stykem donutil. Rozhodujícím je, zda pachatel věděl, že oběť s pohlavním stykem (pokračování v něm) nesouhlasí. Pokud by o tom skutečně nevěděl, nemohla by být naplněna subjektivní stránka úmyslného TČ.⁵⁷

Donucení může mít tři podoby: násilím, pohrůzkou násilí a pohrůzkou jiné těžké újmy. Pro srovnání lze uvést § 119 trestního zákoníku, podle nějž je násilím i jednání pachatele, kterým způsobí bezbrannost osoby lstí nebo obdobným způsobem. Pachatel kupříkladu lstivě přiměje osobu k užití léku, který jí vyvolá stav bezbrannosti.⁵⁸

Pohrůzkou násilí se dle současné právní úpravy rozumí nejen pohrůžka bezprostředního násilí, ale i násilí, které má být vykonáno v dohledné budoucnosti. Je proto možné výhrůžku sdělit i nepřítomné osobě například po telefonu, e-mailu, prostřednictvím sociálních sítí.⁵⁹ Důležité je, že k osobnímu kontaktu pachatele a oběti, byť s odstupem času, vždy dojde (naplnění druhé části jednání). Dříve pronesená pohrůžka nemusí být opakována. Musí jít vždy o pohrůžku z níž je patrné, že nepodrobí-li se osoba vůči pachatele, bude násilí použito. Zároveň pohrůžka pachatele nemusí směřovat výlučně vůči napadenému (obdobně i u druhé pohrůžky), ale i vůči jeho dítěti či blízké osobě, dokonce i vůči zvířeti či majetku. Vždy však musí být jejím obsahem použití fyzické síly.⁶⁰

Postrádá-li pohrůžka znak násilného chování, půjde o pohrůžku jinou těžkou újmu. Ta může spočívat například v hrozbě způsobení újmy majetkové, na cti, dobré pověsti (zveřejnění osobních informací, intimních fotografií či videozáznamů), směřovat k zničení rodinného, pracovního či manželského života. Je nedůležité, zda jsou skutečnosti pravdivé. Může jít o újmu v oblasti zajišťování životních potřeb – vypovězení z nájmu bytu, snížení platového

⁵⁵ JEŽKOVÁ, Veronika. *Jen ano je ano. Trestný čin znásilnění ve světle Istanbulské úmluvy*. Praha: profem, o.p.s., 2017, s. 11. Dostupné z: http://www.profem.cz/shared/clanky/550/A5-JenAnoJeAno_WEB.pdf.

⁵⁶ KUČTA, Josef a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 1. vydání*. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 88.

⁵⁷ ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání*. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 1515.

⁵⁸ ŠÁMAL, Pavel, ŠÁMALOVÁ, Milada. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. II. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1837.

⁵⁹ ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání*. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 1518.

⁶⁰ ŠÁMAL, Pavel, ŠÁMALOVÁ, Milada. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. II. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1838.

ohodnocení apod.⁶¹ Jinou těžkou újmou může být i pohrůžka podání trestního oznámení na poškozeného či uplatnění zajišťovacích úkonů. Není přitom podstatné, zda poškozený TČ skutečně spáchal či nikoliv. Hrozba podáním oznámení příslušným orgánům musí být dostatečně konkretizována.⁶² Klíčové pro to, zda jde o jinou těžkou újmu, je individuální, objektivní posuzování osobních poměrů oběti, zkušeností, vyspělosti, psychického stavu apod. Oběť sama musí pohrůžku pociťovat jako možnou těžkou újmu. Ze strany pachatele musí jít o pohrůžku, k níž pachatel nebyl oprávněn.⁶³

2.4.1.2. Bezbrannost

Pro účely § 185 TZ lze stav bezbrannosti definovat jako takový, v němž osoba není schopna vzhledem k okolnostem projevit svou vůli či klást odpor proti jednání pachatele. Pro naplnění znaku bezbrannosti je klíčové, že osoba není schopna čelit aktivitě pachatele, ten bezbrannosti zneužije a dosáhne pohlavního styku. Není rozhodné, jak ke stavu bezbrannosti došlo.⁶⁴

Odpovědnost za znásilnění využitím stavu bezbrannosti nastává, ať si osoba přivodila stav sama (opilost, drogy), nebo je bezbrannost způsobena objektivními okolnostmi (nemoc, věk) či byla způsobena třetí osobou (pachatel najde oběť svázanou bez dohody s třetí osobou). Faktorů/prostředků se schopností způsobit tento stav je mnoho, například: opilost, nemoc, hluboký spánek, bezvědomí či stav po požití omamných látek nebo prášků a další uvedené níže. Pokud však pachatel za účelem pohlavního styku použije fyzické síly či lsti a uvede osobu do stavu bezbrannosti sám, půjde o donucení.⁶⁵

V judikátu Nejvyššího soudu⁶⁶ bylo shrnuto, že právní teorie rozlišuje bezbrannost *absolutní* – stav kdy oběť situaci kolem sebe nevnímá (např. bezvědomí), *psychickou*, kdy oběť okolní svět vnímá, ale její schopnosti nejsou na takové úrovni, aby dostatečně danou situaci vyhodnotila a účinně na ni zareagovala, oběť nechápe pachatelovo jednání (např. děti, osoby mentálně zaostalé či s duševní poruchou – pachatel o stavu oběti musí vědět) a bezbrannost *fyzickou*, kdy oběť situaci i záměr pachatele chápe, ale není schopna vzdorovat kvůli nedostatku tělesných sil či znemožnění se bránit (např. osoba staršího věku, osoba ochrnutá, spoutaná). Ve stavu fyzické bezbrannosti může být i pacient, je-li mu během zákroku prováděného lékařem

⁶¹ ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání*. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 1518.

⁶² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. června 2021, sp. zn. 4 Tdo 558/2021.

⁶³ ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání*. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 1519.

⁶⁴ KUČHTA, Josef a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 1. vydání*. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 88.

⁶⁵ ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání*. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 1519-1520.

⁶⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. ledna 2015, sp. zn. 11 Tdo 1302/2014.

znemožněno na způsob vyšetření patřičně reagovat, typickým příkladem je gynekologické či urologické vyšetření.⁶⁷

Naopak o zneužití bezbrannosti a TČ znásilnění nepůjde, pokud pachatel využije omylu osoby. Modelově situace, kdy se poškozená se domnívá, že má pohlavní styk s manželem, ve skutečnosti jde o cizího muže. Obdobně v situaci, kdy osoba strpěla jednání charakteru pohlavního styku, neboť se domnívala, že jde o jejího lékaře.⁶⁸ Zde je naplněna skutková podstata trestného činu poškození cizích práv.⁶⁹

2.4.1.3. Bezbrannost spočívající v nízkém věku dítěte

Stav bezbrannosti může spočívat i v útlém věku dítěte. Dítě neklade odpor v důsledku nedostatečné rozumové schopnosti, která brání správnému vyhodnocení situace a projevení nesouhlasu s aktem sexuální povahy. Oběť je rovněž značně omezena v možnostech vzdorování kvůli své nízké fyzické i duševní vyspělosti.⁷⁰ Jde o případy, kdy je znak nedobrovolnosti kryt útlým věkem dítěte.⁷¹ Intenzita odporu u nezletilého bývá nižší, než by se v podobném případě dalo očekávat od dospělého jedince.⁷²

Dovolím si zde poznámku, že osobně bych považovala za logické, aby určující hranicí bylo dvanáct let věku. Jde o inspiraci z civilního procesu. S dosažením věku dvanácti let získává dítě řadu participačních práv v civilním soudní řízení, neboť v tomto věku je schopno chápat svou situaci, kriticky uvažovat a má dostatečnou duševní vyspělost. (I zde pochopitelně nalezneme výjimky). Trestněprávní předpisy však nestanovují, která věková hranice je pro bezbrannost určující. Lze tak zaznamenat nejednotnost názorů nejen v soudní praxi. Jde o polemizace ohledně nutnosti existence vážně míněného odporu a obrany určité intenzity.

Judikatura vymezuje hranice bezbrannosti negativně. Pod bezbrannost nelze podřadit situaci, kdy je osoba sice nezletilá, ale dostatečně fyzicky a duševně vyspělá, aby pochopila jednání pachatele a byla schopna projevit s takovým jednáním svůj nesouhlas.⁷³ Kdy lze tedy hovořit o zneužití bezbrannosti, když tento stav má spočívat v nízkém věku dítěte, jež je obětí sexuálního činu?

⁶⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. srpna 2016, sp. zn. 8 Tdo 1015/2016.

⁶⁸ ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání*. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 1520.

⁶⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. vydání*. Praha: Leges, s. 610.

⁷⁰ ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání*. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 1520, 1521.

⁷¹ JEŽKOVÁ, Veronika. *Jen ano je ano. Trestný čin znásilnění ve světle Istanbulské úmluvy*. Praha: profem, o.p.s., 2017, s. 14. Dostupné z: http://www.profem.cz/shared/clanky/550/A5-JenAnoJeAno_WEB.pdf.

⁷² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. listopadu 2020, sp. zn. 3 Tdo 1153/2020, bod 8.

⁷³ Např. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. března 1994, sp. zn. 3 To 105/93. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. ledna 2015, sp. zn. 11 Tdo 1302/2014.

Komentářová literatura usuzuje, že pokud je obětí dítě do deseti let věku, je dítětem bezbranným.⁷⁴ Tyto závěry však nelze zobecnit. V praxi je nutno vždy posuzovat konkrétní případ a hodnotit schopnosti dítěte, jeho fyzickou a duševní vyspělost. Děti v útlém věku nejsou schopny dostatečně projevovat svůj nesouhlas. Často z důvodu citové vazby k pachateli či ze zvyku poslouchat dospělé autority.⁷⁵ Nemělo by proto být nezbytné, aby taková osoba kladla zřejmý fyzický odpor a měl by postačovat slovní nesouhlas.

Posuzování bezbrannosti dítěte vzhledem k věku je v praxi velmi lokální. Kupříkladu Krajské státní zastupitelství v Hradci Králové a obdobně i Krajský soud v Hradci Králové, považují za pomyslnou hranici bezbrannosti předškolní věk, bez problémů i dítě v první třídě základní školy, nejvýše však osmý až devátý rok věku dítěte. Pochopitelně ani zde nelze striktně stanovit tento věk jako měřítko bezbrannosti. U každého z případů se individuálně zkoumá mentální nadání, rovněž povědomí o sexualitě. Bezbrannost dítěte hodnotí sami státní zástupci na základě informací typicky od rodičů, zpráv ze školy či psychologa. Znalec (psychiatr) je ke zhodnocení přizván ojediněle, a to až v situacích, kdy je dítě vyššího věku, ale jsou zde poznatky o mentální retardaci apod. Tyto indicie, že chování dítěte neodpovídá jeho věku, jsou většinou zjevné. Povědomí o stavu dítěte musí být zjevné i pachateli. Je třeba zjistit vztah mezi pachatelem a poškozeným, co všechno bylo o dítěti pachateli známo a další. Pracuje se pak s verzí nepřímého úmyslu, kdy byl srozuměn s možností bezbrannosti.⁷⁶ Pokud by poškozenou byla osoba například devítiletá, je pro praxi tento věk ve vztahu k bezbrannosti hraniční a diskutabilní. U výslechu však dítě uvede, že pachateli řeklo, kolik mu je let, že chodí do druhé třídy, neumí číst, psát a propadá. Toto jsou informace, s nimiž měl pachatel pracovat a postačují na prokázání nepřímého úmyslu.

2.4.2. Druhá část jednání

Pro naplnění druhé části jednání je třeba, aby se pachatel dopustil pohlavního styku s obětí. Tím je TČ znásilnění dokonán. Pohlavní styk jako pojem širší v sobě zahrnuje možnosti provedení: souloží, jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souložím (způsoby spadající do kvalifikované skutkové podstaty TČ znásilnění dle § 185 odst. 2 písm. a)) či jiný pohlavní styk.⁷⁷ K naplnění druhé části základní skutkové podstaty dle § 185 odst. 1 se pohlavním stykem rozumí jakýkoliv způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby

⁷⁴ ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání*. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 1520-1521.

⁷⁵ JEŽKOVÁ, Veronika. *Jen ano je ano. Trestný čin znásilnění ve světle Istanbulské úmluvy*. Praha: profem, o.p.s., 2017, s. 12,13. Dostupné z: http://www.profem.cz/shared/clanky/550/A5-JenAnoJeAno_WEB.pdf.

⁷⁶ Z rozhovoru s JUDr. Lucií Žabkovou, státní zástupkyní Krajského státním zastupitelství v Hradci Králové.

⁷⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. vydání*. Praha: Leges, s. 610.

s výjimkou způsobu jednání postihovaného dle kvalifikované skutkové podstaty.⁷⁸ U objektu TČ znásilnění není podstatné, zda pachatel směřuje k ukájení svého pohlavního pudu nebo pudu oběti, která s tímto nesouhlasí.⁷⁹

Pod pohlavní styk dle základní skutkové podstaty spadá poměrně široká škála sexuálních kontaktů. Osahávání prsou a pohlavních orgánů, osahávání intimních míst přes šaty, líbání na ústa, uši, krk, přirození i provádění mírnějších forem sadomasochistických praktik.⁸⁰ Jako pohlavní styk bylo Nejvyšším soudem posouzeno i jednání, kdy pachatel, obnažený ve spodní části těla, oběť přitiskl k sobě, ruku ji dal pod triko, hlavu k jejímu krku a začal hekat a třít se o ni.⁸¹ V jiném z judikátů bylo potvrzeno, že jednání pachatele ve smyslu mačkání, osahávání a štípání do prsou, stejně plácání a mačkání vnitřní strany stehů poškozené či natržení spodního prádla poškozené, umístění nohou kolem ní a její tlačení dozadu na postel, patří do okruhu jednání základní skutkové podstaty TČ znásilnění.⁸²

Naopak pohlavním stykem není obnažování, sebeukájení, jednání pachatele, při kterém nedochází k fyzickému kontaktu s tělem oběti ani jednání, kdy si obviněný osobu posadil na klín/lehl si na ni a prováděl kopulační pohyby, přičemž byli oba oblečeni alespoň do spodního prádla.⁸³

2.5. Kvalifikované skutkové podstaty

Okolnosti podmiňující vyšší trestní sazbu jsou vymezeny v § 185 odst. 2, 3 a 4. Jde o skutkové podstaty, pro jejichž naplnění je třeba konkrétního znaku („technika“ spáchání činu, konkrétní oběť, použitý prostředek či účinek). Zároveň je sexuální chování pachatele v daných případech společensky závažnější a je třeba ho postihovat vyšší trestní sazbou. Pro účely diplomové práce nebudou podrobněji rozebírány kvalifikované skutkové podstaty spáchání činu se zbraní, spáchání činu na místě s omezením osobní svobody a způsobení smrti.

2.5.1. Spáchání činu souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží

Kvalifikovaná skutková podstata v § 185 odst. 2 písm. a) představuje závažnější formy zásahu do intimní sféry. Je naplněna, když pachatel spáchá znásilnění formou soulože nebo

⁷⁸ KUCHTA, Josef a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 1. vydání.* Praha: C.H. Beck, 2009, s. 87.

⁷⁹ ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání.* Praha: C.H.Beck, 2020, s. 1516.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. července 2017, sp. zn. 3 Tdo 629/2017.

⁸² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. listopadu 2016, sp. zn. 3 Tdo 1428/2016.

⁸³ ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání.* Praha: C.H.Beck, 2020, s. 1516.

formou pohlavního styku provedeného způsobem srovnatelným se souloží. Jde o typickou, nejčastější podobu TČ znásilnění. Ve většině případů je to právě tato kvalifikovaná skutková podstata, která je jednáním pachatele naplněna. Donucení oběti k tomu, aby kupříkladu strpěla osahávání, je v praxi méně časté.⁸⁴

Pojem soulož je třeba chápat ve smyslu spojení pohlavních orgánů muže a ženy. Dochází při ní k proniknutí mužského pohlavního údu do pohlavního orgánu ženy. Zároveň není rozhodné, zda dojde k porušení panenské blány či k pohlavnímu uspokojení pachatele. TČ je dokonán v okamžiku spojení obou orgánů.⁸⁵ I jen částečné vsunutí pohlavního údu do pohlavního ústrojí ženy, je dokonanou souloží. Naopak, pokud se pohlavní orgány pouze dotýkají, jednání bude kvalifikováno jako pokus.⁸⁶

Pro zajímavost lze uvést lékařský výklad pojmu soulož. Z lékařského hlediska se za soulož pokládá jen ta, při níž dojde k ejakulaci. V případě znásilnění bez vyvrcholení pachatele se hovoří o pohlavním styku nedokonaném.⁸⁷

Pojem pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží byl začleněn rekodifikací do české právní úpravy a nahradila pojem „jiný obdobný pohlavní styk“. Stávající úprava by měla být konkrétnější, přesto kolem tohoto termínu zůstávají nejasnosti.

Ustálená judikatura Nejvyššího soudu pojem vykládá spíše extenzivně. Dle přístupu soudu jde o případy, kdy je pohlavní orgán muže místo spojení s pohlavním orgánem ženy zasouván do jiných částí těla (ústa, konečník, podpaží, mezi prsa, stehna), včetně vkládání do dlaně oběti za účelem tření (masturbace). Na straně druhé jde o případy, kdy jsou s pohlavním orgánem spojovány jiné části pachatelova těla či pachatel do pohlavního orgánu ženy zasouvá nějaký předmět.

Toto poměrně široké vymezení může vést ke stírání rozdílů mezi základní skutkovou podstatou a závažnějším pohlavním stykem.⁸⁸ V judikatuře se setkáme s konstatováním, že k technikám provedeným způsobem obdobným souloží je řazen anální styk, osahávání ženy na prsou, ohmatávání genitálií, sání prsních bradavek a tzv. erotické masáže.⁸⁹ Je možné zahrnout

⁸⁴ STAŇKOVÁ, Lenka, ŠČERBA, Filip, VICHLENDÁ, Milan. *Násilná kriminalita*. Praha: Leges 2014, s. 95.

⁸⁵ ŠÁMAL, Pavel, ŠÁMALOVÁ, Milada. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. II. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1841.

⁸⁶ ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání*. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 1522.

⁸⁷ KOVÁŘ, Petra. a kol. *Sexuální agrese. Znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Maxdorf s. r. o., 2008, s. 244.

⁸⁸ JELÍNEK, Jirí a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. vydání*. Praha: Leges, 2019, s. 611.

⁸⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. ledna 2015, sp. zn. 11 Tdo 1302/2014-67.

i případy intenzivního dráždění klitorisu ženy. Všechny tyto uvedené sexuální praktiky představují intenzivní tření pohlavních orgánů a obdobnou stimulaci, jako při souloži.⁹⁰

S tímto názorem se osobně nemohu ztotožnit. Osahávání a doteky (včetně erotických masáží) bych pod kvalifikovanou skutkovou podstatu nepodřadila. Nemohu dát naroveň zasouvání pohlavního orgánu (prstů či jiných předmětů) do některé z částí těla oběti a „pouhé“ ohmatávání těla oběti.

Autor Kuchta uvádí, že v případě opakovaného zasouvání předmětů či prstů do pochvy ženy je nejednoznačné, zda jde o základní skutkovou podstatu nebo o jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží.⁹¹ Šámal a Šámalová vymezují styk srovnatelný se souloží jako takový, při němž dochází k situaci skutečně se souloží srovnatelné. Rozhodujícím kritériem je tedy srovnatelnost provedení. Pokud do pohlavního orgánu oběti neproniká úd pachatele, ale jeho jazyk, prsty či jiný předmět, jde o simulaci soulože. Tento mechanismus je schopný vyvolat stejný účinek, jako u soulože.⁹² O styk srovnatelný se souloží jde i v případě, kdy je mužský pohlavní orgán stimulován ústy.⁹³

Na základě popsaného, se za jiný pohlavní styk srovnatelný se souloží považuje zejména orální pohlavní styk, anální pohlavní styk, manuální masturbace pohlavního údu muže rukou, ale i zasouvání cizích předmětů (např. náhražky pohlavních orgánů) do pohlavního orgánu oběti. V případě vnikání prstů do pochvy oběti a pohybu v ní (digitální penetrace) lze zaznamenat nejednotný přístup v praxi soudů. Je vždy nutné zvážit konkrétní okolnosti a posoudit, zda se jedná o situaci, která skutečně navodila podobnost soulože, a i z fyzického hlediska představovala obdobně traumatický zážitek jako při násilné souloži (intenzita zásahu do intimní sféry oběti a traumatický zážitek však nejsou stěžejními kritérii)⁹⁴ či zda v důsledku malé, nevýznamné, krátkodobé intenzity vniknutí půjde o osahávání, neboť nešlo o jednání srovnatelné se situací spojení pohlavních orgánů muže a ženy, a bude použita základní skutková podstata TČ znásilnění.⁹⁵ ⁹⁶ To samé by platilo i pro méně intenzivní dráždění

⁹⁰ ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání*. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 1522.

⁹¹ KUČHTA, Josef a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 1. vydání*. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 87.

⁹² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2008, sp. zn. 8 Tdo 1281/2008.

⁹³ ŠÁMAL, Pavel, ŠÁMALOVÁ, Milada. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. II. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1841.

⁹⁴ ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání*. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 1522.

⁹⁵ ŠÁMAL, Pavel, ŠÁMALOVÁ, Milada. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. II. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1841.

⁹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2005, sp. zn. 3 Tdo 1305/2005.

(tisknutí) pohlavního údu muže.⁹⁷ Obdobně by patrně byla řešena i otázka, kam podřadit situaci, kdy je do análního otvoru oběti zasouván nikoliv pohlavní orgán muže, ale kupříkladu prsty či určitý předmět.

Z judikatury Nejvyššího soudu plyne, že v případě, kdy se pachatel snaží osobu donutit k souloži, ale vykoná-li s poškozenou pohlavní styk srovnatelný se souloží, zatímco k uskutečnění zamýšlené soulože nedojde, nelze jednání pachatele posuzovat jako TČ znásilnění dílem dokonáný, dílem nedokonáný ve stadiu pokusu. Obě jednání mají význam pro tentýž následek. Pachatel bude odpovědný za dokonáný TČ dle § 185 odst. 1 a § 185 odst. 2 písm. a).⁹⁸

2.5.2. Spáchání činu na dítěti

Úpravu nalezneme § 185 odst. 2 písm. b) a § 185 odst. 3 písm. a), kde je skutková podstata pro spáchání TČ na dítěti mladším patnácti let. Pro danou kvalifikovanou skutkovou podstatu je tedy rozhodující věk oběti.

Pojmem dítě se dle výkladového ustanovení v § 126 TZ rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud zákon nestanoví jinak.⁹⁹ Posledním dnem, kdy lze osobu považovat za dítě, je den před jejími osmnáctými narozeninami (§ 139 TZ). Může se jednat o osobu svéprávnou, pokud před dovršením osmnáctého věku nabyla plné svéprávnosti.¹⁰⁰ Pro dítě mladší patnácti let a zvláštní ochranu mu přiznanou v kvalifikované skutkové podstatě, je třeba pojem vykládat rovněž v souladu s § 139.

Spáchání TČ na osobě mladší patnácti let či dítěti, je jinou skutečností podmiňující použití vyšší trestní sazby dle § 17 písm. b) TZ. Z tohoto důvodu není nutné, aby pachateli byl znám věk oběti. Zákon vyžaduje, aby pachatel tuto skutečnost vzhledem k okolnostem¹⁰¹ a svým osobním poměrům vědět měl a mohl.¹⁰² Zavinění z nedbalosti postačí i u pokusu.¹⁰³ Nedokonání TČ není důvodem, aby se jednání nemohlo posuzovat dle kvalifikované skutkové podstaty.¹⁰⁴

⁹⁷ ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání.* Praha: C.H.Beck, 2020, s. 1523.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Pojem dítě je pojmem širším a zahrnuje v sobě i dítě mladší patnácti let.

¹⁰⁰ ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání.* Praha: C.H.Beck, 2020, s. 1523.

¹⁰¹ Vzhled, vospělost, vyjadřování, vystupování apod.

¹⁰² ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání.* Praha: C.H.Beck, 2020, s. 1523.

¹⁰³ ŠÁMAL, Pavel, ŠÁMALOVÁ, Milada. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. II. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1842.

¹⁰⁴ ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání.* Praha: C.H.Beck, 2020, s. 1523-1524.

2.5.3. Způsobení těžké újmy na zdraví

Definici těžké újmy nalezneme v § 122 odst. 2 TZ. Jde o vážnou poruchu zdraví nebo jiné vážné onemocnění spočívající v jednom z taxativně uvedených případů. Těžká újma způsobená znásilněním může mít i podobu psychické poruchy. Typicky posttraumatická stresová porucha.¹⁰⁵

Tato stresová porucha představuje přetrvávající reakci na prožité trauma. Často se reakce na extrémní stresovou zátěž projeví s odstupem času. Existuje i možnost, trvalé změny osobnosti. Příkladem může být poškozený, který ještě po šesti měsících od spáchání TČ znásilnění navštěvoval psychologa, trpěl poruchami spánku, bylo narušeno jeho sebevědomí a vztah k lidem a enormně prožíval zkrat. Takovou poruchu shledal soud jako těžkou újmu na zdraví z důvodu rozvoje klasické dlouhodobé posttraumatické stresové poruchy.¹⁰⁶

Pro naplnění skutkové podstaty dle § 185 odst. 3 písm. c) TZ není rozhodné, zda byl čin spáchán úmyslně či z nedbalosti. Jde o ustanovení, které je speciální k TČ těžké ublížení na zdraví (§ 145 TZ) a těžké ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 147 TZ). Jednočinný souběh je proto vyloučen. Těžká újma však musí být způsobena při jednání směřujícím k dosažení pohlavního styku, nikoliv druhým skutkem (např. následná pomsta, zlost).¹⁰⁷

Zavinění ve formě nevědomé nedbalosti lze popsat na příkladě, kdy pachatel přepadne ženu, užije proti ní násilí s úmyslem donutit ji k souloži, avšak neočekávaným útokem způsobí emoční šok, v důsledku čehož oběť ztratí orientaci a přivodí si zranění posuzované jako těžká újma na zdraví.¹⁰⁸ Obdobné by bylo posuzování v situaci, kdy pachatel znal povahu poškozené a její reakce na sexuální podněty.¹⁰⁹

Je třeba zdůraznit, že právní úprava této skutkové podstaty nemíří pouze na dokonání TČ. V komentářové literatuře se setkáme s názorem, že pachatel pokusu TČ znásilnění podle základní skutkové podstaty může být postižen i podle kvalifikované skutkové podstaty, pokud těžší následek zavinil z nedbalosti a tím byl porušen jiný druhový objekt. Základní skutková podstata primárně chrání lidskou důstojnost, těžší následek porušuje zdraví člověka.¹¹⁰

¹⁰⁵ ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání*. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 1525.

¹⁰⁶ Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 20. října 2004, sp.zn. 5 To 100/2004.

¹⁰⁷ ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání*. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 1525

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2012, sp. zn. 4 Tdo 1070/2012.

¹¹⁰ Šámal, P. a kol.: *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 1844.

2.6. Subjekt

Pachatelem, jako subjektem TČ znásilnění, může být jakákoliv trestně odpovědná fyzická i právnická osoba.¹¹¹ Tedy obecný subjekt, jak je vymezen v § 22 TZ, který „svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná.“ Subjektem trestně odpovědným je osoba starší patnácti let a přičetná. V případě mladistvého je zde požadavek na rozumovou a mravní vyspělost.¹¹²

Pachatelem, jako osobou páchající znásilnění, může být jednotlivec nebo skupina, muž i žena. Trestněprávní teorie připouští, že znásilnění se může dopustit i žena, vůči muži v pasivní roli, kdy po překonání odporu si sama zavede jeho pohlavní úd do pochvy.¹¹³

2.6.1. Právnická osoba jako pachatel TČ znásilnění

S účinností ZTOPO k 1. lednu 2012, může být nově pachatelem TČ nejenom osoba fyzická, ale i osoba právnická. Přijetí zákona bylo zásadní změnou v české právní úpravě, neboť doposud platila zásada individuální trestní odpovědnosti fyzických osob. To znamenalo, že byli spácháni TČ ve sféře právnické osoby, byl odpovědný pouze jednotlivec, který jednal jménem dané právnické osoby. V případě kolektivních orgánů mohli být odpovědní všichni členové. Dosavadní zásada se změnila na souběžnou trestní odpovědnost fyzické a právnické osoby. Trestní odpovědnost fyzické a právnické jsou nově samostatné a vzájemně nezávislé.¹¹⁴

ZTOPO v § 7 taxativně vymezuje, kterých TČ se právnická osoba dopustit nemůže. Z oblasti sexuálních deliktů jde o TČ soulože mezi příbuznými podle § 188 trestního zákoníku. Z důvodové zprávy k zákonu vyčteme, že delikt ní odpovědnost byla zavedena pouze u těch trestných činů, u kterých ji požadují mezinárodní smlouvy a právní předpisy Evropské unie.¹¹⁵ Nabízí se otázka: Co trestní odpovědnost právnické osoby v případě TČ znásilnění znamená?

Zavinění právnické osoby je založeno na teorii přičitatelnosti určitého jednání právnické osobě. Jde o fikci zavinění, nezávislé na zavinění fyzické osoby. Znamená, že zavinění lze právnické osobě přičítat, pokud byly splněny zákonem vymezené podmínky.¹¹⁶ Předpoklady

¹¹¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. 8., přepracované vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 619,622.

¹¹² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. 8., přepracované vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 93.

¹¹³ FENYK, Jaroslav. In FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní zákoník a trestní řád, průvodce trestněprávními předpisy s judikaturou. 1. díl – trestní zákoník*. Praha: Linde a.s., 2010, s. 716.

¹¹⁴ Šámal, P. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 21-23.

¹¹⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011., obecná část, s. 4.

¹¹⁶ JELÍNEK, Jirí. *Aktuálně otázky trestného zákonodárstva pocta prof. JUDr. Milanovi Čičovi, Dr.Sc. et. Mult. Dr. h. c.* Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej 12. 1. 2012, Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2012, s. 80-81.

zavinění upravuje § 8 ZTOPO: jednání zákonem konkretizované fyzické osoby, kterého se tato osoba dopustila jménem právnické osoby nebo v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti. Druhou obligatorní kumulativní podmínku: toto jednání je právnické osobě přičitatelné.

TČ tedy musí být spáchán jednáním orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c), v případě zaměstnance se dle § 8 odst. 2 písm. b) se vyžaduje splnění další podmínky: spáchání TČ *„na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c) anebo proto, že orgány právnické osoby nebo osoby uvedené v odstavci 1 písm. a) až c) neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.“*

Osobně považuji možnost právnické osoby jako subjektu TČ znásilnění za komplikovanou a spornou. Posuzuji-li výše uvedené zákonné podmínky, problematickým vidím již první předpoklad, aby se znásilnění dopouštěla osoba jménem právnické osoby nebo dokonce v jejím zájmu. Pro samou povahu TČ znásilnění si něco takového nedovedu jasně představit. Sousloví *„v rámci její činnosti“* je formulací nejednoznačnou, neboť z logického výkladu by taková činnosti měla s činem souviset. V praxi by patrně mohlo jít o právnickou osobu, například au-pair firmu, která je však pouhou kamufláží. Firma zdánlivě působící, že nabízí dívkám a chlapcům, aby pomáhali v rodině s péčí o děti a domácnost, ve skutečnosti jde o firmu profitující z obchodu s lidmi.

Vykládali-li bychom však toto ustanovení doslova, jakákoliv právnická osoba by pak byla odpovědná za jednání svého orgánu či zaměstnance, který by se TČ znásilnění dopustil při výkonu práce (na pracovišti v pracovní době, na služební cestě apod).¹¹⁷ Takové jednání by právnické osobě nepřineslo jakýkoliv prospěch, a proto není logické, proč by za takové jednání měla právnická osoba odpovídat.

V případě zaměstnance je pak třeba prokázat splnění dalších podmínek, které u tohoto TČ spatřuji silně nepravděpodobnými. Pokud by skutečně došlo k rozhodnutí nebo pokynu od orgánu či jiné osoby, řešila by se navíc i jejich trestní odpovědnost -- návod, pomoc, nepřímé pachatelství, příprava, případně TČ schvalování trestného činu. Podmínka nezbytných opatření

¹¹⁷ RICHTER, Jiří. *Vymezení trestní odpovědnosti právnické osoby dle § 8 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob*[online]. Epravo.cz, 2015 [cit. 24. září 2022]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/vymezeni-trestni-odpovednosti-pravnicke-osoby-dle-8-zakona-c-4182011-sb-o-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-99588.html>.

k zamezení spáchání TČ znásilnění mi přijde neadekvátní, takové preventivní plošné opatření je nesplnitelné.

Konstatovala bych proto na závěr, že teoreticky vymezené zákonné podmínky jsou z části vágní. Rozumím cíli právní úpravy; snaze o vyšší pravděpodobnost potrestání pachatele. Zjednodušeně řečeno, aby čin nezůstal bez trestu, neboť díky této úpravě je možné postihnout právnickou osobu i v případě, že individuální trestní odpovědnost fyzické osoby prokázána nebude. Pro praxi se však objevuje značné množství aplikačních problémů. Konkrétně u TČ znásilnění je sporných otázek vztahujících se k podmínkám trestní odpovědnosti právnické osoby mnoho. Pověštinou souvisejících s výkladem, jak bylo již rozebráno výše.

2.6.2. Vykonání sexuálního aktu osobou odlišnou od pachatele

S problematikou subjektu TČ se nabízí otázka, zda lze za spáchání znásilnění považovat situaci, kdy osoba nutí jiné osoby k souloži, ačkoliv mezi pachatelem (osobou nutící) a poškozenými nedošlo prakticky k žádnému sexuálnímu fyzickému kontaktu. Domnívám se, že odpověď poskytuje TZ v §22 až §27, přičemž se jedná o různé formy účastenství v širším slova smyslu.

Nejobvykleji půjde v praxi patrně o spolupachatelství upraveno § 23 TZ. Dle zákona o odpovědnosti právnických osob je spolupachatelství možné i u osob právnických. Spolupachatel se musí podílet alespoň na jedné části jednání.¹¹⁸ Není rozhodující, jestli všichni spolupachatelé jednají stejně nebo je jejich činnost stejně významná. Není podstatné, jakou část jednání spolupachatelé vykonají.¹¹⁹ Jednotlivá jednání spolupachatelů ve svém souhrnu tvoří objektivní stránku skutkové podstaty TČ.

Klíčovým je úmysl spolupachatelů, směřující k tomu, aby společným jednáním naplnili znaky skutkové podstaty uvedené v zákoně. V případě, že ten, kdo vykonal soulož nebo jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží, nemůže být trestně odpovědný kupříkladu pro nepřičetnost, je jediným pachatelem ten, kdo použil násilí či pohrůžku násilí.¹²⁰

Další teoretickou možností by mohlo být nepřímé pachatelství, neboť TČ znásilnění není TČ vlastnoručním.¹²¹ Nepřímý pachatel ke spáchání TČ zneužije jinou fyzickou či právnickou

¹¹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 19. 1. 1982, sp. zn. Tpjf 158/80.

¹¹⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. 8., přepracované vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 621.

¹²⁰ ŠÁMAL, Pavel, ŠÁMALOVÁ, Milada. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. II. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1842

¹²¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. 8., přepracované vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 105, 257.

osobu, tzv. „živý nástroj“. Podstatným je úmysl nepřímého pachatele spáchat TČ prostřednictvím jiné osoby.

Nepřímý pachatel je odpovědný za úmyslný čin, který spáchal prostřednictvím této osoby. Živý nástroj není odpovědný vůbec nebo je odpovědný omezeně (například pro nedbalostní TČ).¹²² Dle § 22 odst. 2 TZ jde o osobu, která není trestně odpovědná pro nedostatek věku, nepřičetnost, omyl, či proto, že jednala v krajní nouzi, nutné obraně či za jiné okolnosti vylučující protiprávnost nebo osoba sama nejednala či nejednala zaviněně. Další možností u živého nástroje je, že osoba nejednala ve specifickém úmyslu či z pohnutky vyžadované příslušnou skutkovou podstatou TČ. Zde není vyloučena trestní odpovědnost za jiný TČ, který tímto spáchala.¹²³ Srovnatelná je úprava u právnických osob. Právnická osoba však může k TČ mimo fyzické osoby užít i osobu právnickou.

Představitelným případem, které by praxí mohl být řešen, je situace, kdy pachatel ponouká svého, kupříkladu, šestiletého nevlastního syna, aby osahával dvou čtyřletou sestru na přirození. Vzhledem k tomu, že chlapec není trestně odpovědný, nejde o spolupachatelství, ale nepřímé pachatelství a jediným pachatelem TČ bude nevlastní otec. Modelová by mohla být i situace, kdy osoba nejedná sama, ale je fyzicky donucena nepřímým pachatelem – vedení ruky u osahávání oběti.

V TZ v § 24 nalezneme úpravu jedné z forem trestní součinnosti – účastenství. Dle zákona ZTOPO je možné i u právnických osob. Účastenstvím na dokonaném TČ nebo jeho pokusu je organizátorství, návod a pomoc. Formy jsou seřazeny sestupně od nejzávažnější. Závažnější forma účastenství v sobě obsahuje formy méně závažné. Účastník TČ nemůže být současně spolupachatelem. V případě organizátora, který čin řídil a následně se ho účastní jako spolupachatel, bude posuzován pouze jako spolupachatel. Formy trestné činnosti pachatelství a spolupachatelství mají před účastenstvím přednost. Organizování by se mu zvlášť nepřičítalo, ale byla by uplatněna některá z okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby nebo obecná přitěžující okolnost.¹²⁴

U TČ znásilnění není účastenství příliš časté, neboť účastní-li se někdo zpočátku na TČ a následně svým jednáním naplní znaky jeho skutkové podstaty (v kterékoliv části), nebude odpovědný jako účastník, ale pachatel či spolupachatel. Jde tudíž o odlišnou situaci, neboť organizátor, návodce či pomocník se nepodílí na žádné části jednání.

¹²² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 312-313.

¹²³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 257.

¹²⁴ Tamtéž, s. 264-265.

2.7. Subjektivní stránka

Pro naplnění subjektivní stránky skutkové podstaty se u znásilnění, stejně jako u ostatních TČ vymezených v třetí hlavě zvláštní části trestního zákoníku, vyžaduje úmysl (i z tohoto důvodu je pak možný jednočinný souběh pouze mezi těmi trestnými TČ, kde byly porušeny rozdílné objekty).

Je vhodné zmínit skutkový omyl negativní, ke kterému by došlo v situaci, kdy se obviněný domníval, že odpor druhé osoby je předstíraný, že osoba s pohlavním stykem (obviněný měl úmysl mít pohlavní styk) souhlasí. U skutkového omylu negativního obviněný nevěděl o okolnostech naplňujících znaky TČ znásilnění a tím by byla vyloučena jeho odpovědnost za úmyslný TČ. Nemohl by být odpovědný za TČ znásilnění.¹²⁵ Je třeba rozlišovat případy, kdy osoba nevyvíjela intenzivní odpor z důvodu opožděného vývoje své osobnosti a současně byla pachateli tato skutečnost známa. V této situaci odpovědnost pachatele vyloučena není a jeho nedbalost, nezjištění skutečné vůle osoby, povede k vyvození jeho trestní odpovědnosti.¹²⁶

Odpovědnost pachatele není vyloučena ani pokud zneužil bezbrannosti osoby, ale byl přesvědčen, že nebýt její bezbrannosti, s pohlavním stykem by souhlasila. Spočívá-li bezbrannost oběti např. ve stavu spánku, nejde o dobrovolné upuštění od pokusu TČ znásilnění, pokud osoba po pomnutí bezbrannosti projeví svůj nesouhlas s pohlavním stykem. Tato okolnost, kvůli které pachatel upustil od dokonání činu, je překážkou, pro kterou pachatel nemohl dokonat čin způsobem, který zamýšlel. Dobrovolné upuštění od TČ je vyloučeno i v případě, že pachatel upustil od svého jednání z důvodu lsti oběti, jíž pachatel uvěřil.¹²⁷

2.8. Potřeba změny ustanovení § 185 TZ?

V posledních letech v České republice sílí snaha o změnu právní úpravy TČ znásilnění.¹²⁸ Za změnu zákonné definice bojují četné neziskové organizace, spolky i někteří právníci.¹²⁹ Potřebu změny argumentují tím, že jde o stereotypní představy o znásilnění, které jsou stále aktuální praxí v českém soudnictví, kdy soudy v souvislosti s právní úpravou znásilnění vyžadují, aby poškození kladli fyzický odpor vůči sexuálním útokům. Tím pádem pouhý nesouhlas či pasivita oběti nejsou dostatečnými obranými mechanismy pro právní

¹²⁵ ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání*. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 1521.

¹²⁶ ŠÁMAL, Pavel, ŠÁMALOVÁ, Milada. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. II. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1840.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ Stávající skutková podstata TČ znásilnění je detailně rozebrána v kapitolách 2.2. – 2.7. této práce.

¹²⁹ Např. JUDr. Lucie Hrdá, Amnesty International, Consent, Bez trestu, proFem.

kvalifikaci trestného činu znásilnění, neboť v českém právním řádu je definičním znakem znásilnění donucení či zneužití bezbrannosti.^{130 131} Aktivisté za potřebu změny právní úpravy odkazují na rozsudek, kdy oběť strpěla sexuální útok pachatele, aby se vyhnula těžší újmě a toto bylo soudem vykládáno ku prospěchu obviněného.^{132 133}

Kýžená změna právní úpravy by znamenala, že skutková podstata trestného činu znásilnění byla naplněna, i když oběť neutila žádného aktivního odporu proti donucení pachatelem. Klíčovou otázkou u posuzování, zda k trestnému činu znásilnění došlo, by nově bylo, jestli osoba řekla „ano“, nikoliv jestli bylo její „ne“ dostatečným argumentem pro nesouhlas s pohlavním stykem. Ve čtrnácti evropských zemích je již znásilnění definováno jako sexuální styk bez souhlasu druhé strany. Zatím poslední zemí, která znění zákona pozměnila, je Španělsko.¹³⁴

Sexuální delikty jsou trestnými činy úmyslnými, obviněný musí vědět (poznat), že jeho sexuální aktivita je vynucována nedobrovolně, v rozporu s vůlí poškozeného. Z tohoto důvodu je soudy vyžadován aktivní odpor obětí. Sexuální útoky, které jsou nedobrovolné, ale nejsou vynuceny násilím či jinou těžkou újmou, nemohou být považovány za trestný čin znásilnění. Tím české právo defacto říká, že bez násilí není znásilnění?

Představím modelovou situaci: oběť, brek a jasné slovo „ne“ na možnost pohlavního styku s druhou osobou. Pachatele tato reakce neodradí a pohlavní styk dokoná. Z logiky věci se případ zdá jako jednoznačné spáchání trestného činu znásilnění. V České právní úpravě je ale skutková podstata znásilnění podmíněna použitím násilí či jeho pohrůzkou, případně zneužitím bezbrannosti. Znamená to tedy, že ignorování pláče a slovo „ne“ dle současného výkladu nepostačuje pro naplnění skutkové podstaty trestného činu znásilnění? Je tedy současná česká právní úprava v tomto směru skutečně nedostatečná?

¹³⁰ HATE FREE. *Amnesty: Sex bez souhlasu je znásilnění. Oběti loupeže také nemají povinnost klást zlodějům odpor* [online]. Hatefree.cz, 27. června 2022 [cit. 31. října 2022]. Dostupné z: <https://www.hatefree.cz/clanky/amnesty-sex-bez-souhlasu-je-znasilneni-obeti-loupeze-take-nemaji-povinnost-klast-zlodajem-odpor>.

¹³¹ AMNESTY INTERNATIONAL. *Už 14 evropských států napravilo deinici znásilnění. Ostatní ji zvažují nebo brzdí* [online]. Amnesty.cz, 6. září 2022 [cit. 31. října 2022]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/zprava/5508/uz-14-evropskych-statu-napravilo-definici-znasilneni-ostatni-ji-zvazuji-nebo-brzdi>.

¹³² Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 22. června 2011, sp. zn. 29 T 38/2011.

¹³³ AK HRDÁ. *Když ženino NE nestačí. Bez násilí není znásilnění, říká české právo* [online]. Hrda.cz, 25. března 2021 [cit. 31. října 2022]. Dostupné z: <https://www.akhrda.cz/cs/media-clanky/idnes-kdyz-zenino-ne-nestaci>.

¹³⁴ AMNESTY INTERNATIONAL. *Už 14 evropských států napravilo deinici znásilnění. Ostatní ji zvažují nebo brzdí* [online]. Amnesty.cz, 6. září 2022 [cit. 31. října 2022]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/zprava/5508/uz-14-evropskych-statu-napravilo-definici-znasilneni-ostatni-ji-zvazuji-nebo-brzdi>.

2.8.1. Hlavní argumenty spolků a organizací pro změnu zákona

Jak moc je současná právní definice vágní se snaží dokázat například spolek *Konsent* či organizace *Amnesty International*. Tyto připravily petici za změnu znění zákona, kterou od února 2022 do začátku roku 2023 podepsalo bez mála šestnáct tisíc lidí. Navržená změna v petici zohledňuje (ne)přítomnost souhlasu oběti se sexuálním stykem. Nová definice by byla založena na absenci souhlasu oběti.¹³⁵ Zákon by tak nově nekladl oběti povinnost prokazovat, proč se náležitě nebránila. Dle iniciátorů by se právní ochrana rozšířila i na situace, kdy oběť není schopna kladení odporu například v důsledku stresové paralýzy, kdy se nemůže hýbat, křičet apod. Osobně mám za to, že toto je neopodstatněný argument, neboť stresová paralýza lze podřadit pod bezbrannost.

K dané problematice se často vyjadřuje advokátka JUDr. Lucie Hrdá, která je mimo jiné spoluzakladatelkou spolku *Bez trestu*. Spolek si klade za cíl upozornit na nedostatečnou pozornost věnovanou sexuálním deliktům, nízkou podporu obětí a celkové zlehčování dané problematiky, které vede k vytváření a udržování mýtů přispívajících k sekundární viktimizaci obětí znásilnění. *Bez trestu* rovněž podporuje petici za změnu zákona.¹³⁶

Hrdá zdůrazňuje, že Česká republika je vázána mezinárodními smlouvami, které zavazují Českou republiku ke změně zákona tak, aby se nedostatek souhlasu v určité formě považoval za skutkovou podstatu znásilnění. Cílí tím na tzv. Istanbulskou úmluvu¹³⁷, kterou Česká republika roku 2016 přijala, ale doposud neratifikovala. Dle čl. 36 je nedobrovolnost se sexuálním aktem dovozována i z pouhého verbálního nesouhlasu, bez podmínky jakéhokoliv aktivního odporu vůči pachateli.¹³⁸¹³⁹

Organizace zdůrazňují, že úprava definice nepovede k eliminaci počtu páchaných znásilnění. Poskytla by však ochranu obětem, které se neodvážejí projevit odpor z jakéhokoliv důvodu. Současně vytvoří respektující prostředí pro všechny jednotlivce a mohla by být prvním impulzem pro větší podporu obětí, změnu postoje společnosti a bagatelizace sexuálních

¹³⁵ AMNESTY INTERNATIONAL. *Řekněte českým zákonodárcům: Sex bez souhlasu je znásilnění* [online]. Amnesty.cz, 18. února 2021 [cit. 31. října 2022]. Dostupné z:

<https://www.amnesty.cz/pripad/ceska-republika-zmena-pravni-definice-znasilneni>.

¹³⁶ BEZ TRESTU. *Petice za právní změnu definice znásilnění* [online]. Beztrestu.cz, 2021 [cit. 31. října 2022]. Dostupné z: <https://www.beztrestu.cz/podepsat-petici>.

¹³⁷ Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí, přijatá Radou Evropy dne 11. května 2011. Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680462471>.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ V podrobnostech k násilí dle Istanbulské úmluvy viz. např. JEŽKOVÁ, Veronika. *Jen ano je ano. Trestný čin znásilnění ve světle Istanbulské úmluvy*. Praha: proFem, o.p.s., 2017, s. 16-17. Dostupné z: http://www.profem.cz/shared/clanky/550/A5-JenAnoJeAno_WEB.pdf.

napadení, neboť si více než polovina dospělých myslí, že to byly samy oběti, které pachatele k činu vyprovokovaly.¹⁴⁰

2.8.2. Aktivní odpor oběti jako podmínka přítomnosti násilí

Dle komentářové literatury je násilím ve smyslu § 185 odst. 1 použití fyzické síly k překonání nebo zamezení vážně míněného odporu znásilňované osoby.¹⁴¹ Jde-li o fyzickou sílu nižší intenzity, musí být posuzováno, zda relativně mírné násilí bylo skutečně prostředkem k překonání odporu nebo násilí ve skutečnosti nijak neomezilo svobodu rozhodování druhé osoby.¹⁴² Jak se ale posuzují případy verbálního nesouhlasu nebo naopak situace, kdy oběť nebyla schopna reálného aktivního odporu?

Je třeba říci, že stávající právní úprava postihuje i relativně „mírnější“ formy sexuálního násilí, kdy za „pohlavní styk“ ve smyslu TZ je již považováno i např. intenzivnější osahávání na prsou. Pokud by se toho dopustil pachatel např. na pětiletém dítěti, ocitá se ihned v sazbě 5–12 let TOS. Intenzita odporu je řešena četnými judikáty, z nichž celá řada dostatečně respektuje situaci, v níž se oběť znásilnění ocitá.

Existují judikáty, které intenzitu onoho „ne“ a intenzitu kladeného odporu ponížují na minimum. K aktivnímu odporu se vyjádřil i Nejvyšší soud, který vyslovil názor, že není nezbytné kladení zřejmého fyzického odporu. Postačí, pokud byla pachateli známa nevole druhé strany.^{143 144} Řada judikátů pracuje rovněž s tezí, že donucením se rozumí i situace, kdy pachatel nedal oběti žádnou možnost odpor projevit.¹⁴⁵ O znásilnění půjde i v situacích, kdy je odpor poškozené „zastřen“ momentálním psychickým blokem, kdy není schopna projevit ani verbální nesouhlas, i přesto však reflexivním stažením těla (pasivním zaujetím obranné pozice) dá nonverbálně najevo svůj nesouhlas s pohlavním stykem. Tím, že pachatel polohu násilně změnil, naplnil znak donucení. V tomto klíčovém rozhodnutí¹⁴⁶ se tak Nejvyšší soud vypořádal se situací, kdy je oběť nečinná či „zmrzne“ z enormní stresové zátěže a shrnul, že i toto je TČ

¹⁴⁰ AMNESTY INTERNATIONAL. *Už 14 evropských států napravilo definici znásilnění. Ostatní ji zvažují nebo brzdi* [online]. Amnesty.cz, 6. září 2022 [cit. 31. října 2022]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/zprava/5508/uz-14-evropskych-statu-napravilo-definici-znasilneni-ostatni-ji-zvazuji-nebo-brzdi>.

¹⁴¹ ŠÁMAL, Pavel, ŠÁMALOVÁ, Milada. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. II. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1837.

¹⁴² ŠČERBA, Filip. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. vydání*. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 1518.

¹⁴³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. března 2014, sp. zn. 11 Tdo 294/2014.

¹⁴⁴ Dále srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 8. 2018, sp. zn. 3 Tdo 885/2018. Usnesení nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2018, sp. zn. 6 Tdo 603/2018, Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. září 2011, sp. zn. 7 Tdo 1051/2011.

¹⁴⁵ Např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. března 2022, sp. zn. 8 Tdo 163/2022, bod 32.

¹⁴⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. srpna 2021, sp.zn. 8 Tdo 699/2021, bod 30-31.

znásilnění. Toto rozhodnutí je publikované a má tedy nejvyšší sílu z hlediska judikatury. Rozhodnutí bylo dne 16. listopadu 2021 napadeno ústavní stížností, ústavní stížnost byla dne 2. prosince 2021 odmítnuta pro neopodstatněnost, čímž soud potvrdil rozhodnutí Nejvyššího soudu.

K slovnímu nesouhlasu např. usnesení Nejvyššího soudu (posuzováno jako TČ znásilnění, osobně případ vnímám jako hraniční se sexuálním nátlakem dle § 186 TZ), který shledal, že i bez aktivního (fyzického) odporu oběti došlo k TČ znásilnění, když oběť dala dostatečně najevo nesouhlas verbálně.¹⁴⁷ S dodatkem, že vždy je třeba posuzovat konkrétní okolnosti případu, a to, proč oběť nedala vážně míněný odpor najevo i jinak (např. alespoň snaha o odstrčení pachatele, uhýbání boky, pasivní pozice).

Pro doplnění problematiky přidávám názor státní zástupkyně: Občas se stane, že obhájce argumentuje, že pachatel nemá žádné viditelné zranění ani škrábance, tudíž byl styk dobrovolný. Je však nutno zohlednit psychologickou tezi, že strach obětí znásilnění je posunut „výše“. Bojí se více o svůj život než samotného znásilnění. a tomu, tedy přežití, přizpůsobí obranu. Oběť nebude riskovat, že dramatickou obranou vyprovokuje pachatele nejen k znásilnění, ale fyzickému zranění či zabití. V kontextu tohoto soudu (s přetrvávajícími výjimkami) intenzitu obrany posuzují.¹⁴⁸

2.8.3. Dílčí závěr

Na problematiku je třeba nahlížet kriticky. Pokud je zde snaha zakotvit, že se vyžaduje jednoznačný souhlas se sexuálním aktem, aby nešlo o TČ znásilnění, respektive, že i „ne“ stačí, pak by současně muselo být stanoveno, jestli má být takový souhlas písemný či verbální. V nejednoznačných případech by se doporučovalo sepsat smlouvu o vzájemném konsensu? Či zda postačí nonverbální komunikace např. kývnutí hlavou (a pokud ano, jak by to fungovalo v mlze, tmě apod?). Jak to bude u hluchoněmých? Jak by to bylo v případě, že je pachatel cizinec? Zároveň zde pomíjím fakt, pokud by nesouhlas byl dán pouhým „ne“, jak by se prokazovalo, že ono „ne“ bylo vážně míněno, pokud by oběť nepopsala sebemenší jiný odpor?

Rovněž je třeba zmínit, že některé formulace a zveřejněné rozsudky spolků a advokátů lobujících za změnu, jsou jakousi snahou o dramatizaci. Online článek o TČ, v jehož textu se objevují sousloví jako „*brutální znásilnění s těžkými následky*“, kde právník očekává těžkou

¹⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. srpna 2011, sp. zn. 3 Tdo 929/2011.

¹⁴⁸ Z rozhovoru s JUDr. Lucií Žabkovou, státní zástupkyní na Krajském státním zastupitelství v Hradci Králové.

újmu na zdraví ve smyslu § 122 TZ. Po přečtení zjistíte, že šlo o újmu prostou.¹⁴⁹ Čímž nesnižují zavrženíhodnost jednání pachatele, ovšem je to určitá manipulace s laickou veřejností.

Domnívám se, že je právní úprava znásilnění dle § 185 TZ je v pořádku. Změnou by vyvstala řada nevyřešených právních otázek a problémů s dokazováním. Občas se může stát, že trestní právo na pachatele nedosáhne tak, jak bychom so přáli. Avšak kvůli těmto řídkým případům není nutné měnit něco, co funguje a je průběžně judikatorně (zpravidla ve prospěch obětí) korigováno.

2.9. Přiměřenost trestání znásilnění

Bez trestu, Konsent či spolek *proFem* se současně negativně vyjadřují k zákonným trestním sazbám a trestům, které jsou soudy pachatelům sexuálních deliktů často ukládány pod spodní hranicí. Rovněž upozorňují na alarmující číslo podmíněně odsouzených za sexuální delikty.¹⁵⁰ Dotazy ohledně trestání zazněly i ze strany Ministerstva spravedlnosti.¹⁵¹

Soudy jsou tak napadány, že ukládají pachatelům sexuálních deliktů příliš mírné tresty. Tato kritika směřuje především na krajské soudy, kde se skutečně v minulosti dalo hovořit o nadužívání institutu mimořádného snížení trestu odnětí svobody dle § 58 TZ. Soudy často pro odůvodnění uložení TOS pod dolní hranicí trestní sazby argumentovaly existencí souhrnu množství polehčujících okolností na straně pachatele, což nebylo správně.¹⁵²

Detailní argumentaci nesprávného použití ustanovení podal nejvyšší státní zástupce v případě znásilnění, kdy nebyly splněny podmínky § 58, neboť pro možnou aplikaci není určující bezúhonnost, dobré majetkové poměry pachatele či problematická rodinná situace. Za nižší společenskou škodlivost se nedá považovat ani fakt, že útok pachatele vůči oběti nebyl příliš invazivní a donucení dosahovalo nižší intenzity.¹⁵³

K příliš mírným trestům, respektive k vysokému procentu trestů nespojených s odnětím svobody se vyjádřil Krajský soud v Hradci Králové v odpovědi na žádost z Ministerstva

¹⁴⁹ Např. IDNES.CZ. *Když ženino NE nestačí. Bez násilí není znásilnění, říká české právo* [online]. Idnes.cz, [cit. 2. listopadu 2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/znasilneni-sexualni-nasili-souhlas-legislativa-obrana-bezbrannost-pravo.A210318_145155_domaci_vlc. <https://www.akhrda.cz/cs/media-clanky/idnes-kdyz-zenino-ne-nestaci>. https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/sexualni-zlociny-delitky-nizke-tresty-soudy-znasilneni-domaci-nasili-podminene-tresty-justice.A201118_160548_domaci_vlc.

¹⁵⁰ JEŽKOVÁ, Veronika. *Jen ano je ano. Trestný čin znásilnění ve světle Istanbulské úmluvy*. Praha: proFem, o.p.s., 2017, s. 25-30. Dostupné z: http://www.profem.cz/shared/clanky/550/A5-JenAnoJeAno_WEB.pdf.

¹⁵¹ Např. Žádost Ministerstva spravedlnosti na Krajské státní zastupitelství v Hradci Králové ohledně mírných trestů z 16. května 2022. Žádost náměstka pro řízení sekce koordinace tvorby právních předpisů a prevence korupce, Ministerstvo spravedlnosti ČR ze dne 28. června 2022, č.j. Spr 3049/2022 na K v Hradci Králové.

¹⁵² Z rozhovoru s JUDr. Lucií Žabkovou, státní zástupkyní na Krajském státním zastupitelství v Hradci Králové.

¹⁵³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. května 2014, sp. zn. 8 Tdo 550/2014.

spravedlnosti. Šlo o analýzu ukládání trestů za TČ znásilnění dle § 185 odst. 3 TZ (za použití § 58 TZ a § 32 zákona o soudnictví ve věcech mládeže) prvoinstančními trestními senáty soudu v Hradci Králové a jeho pobočky v Pardubicích za období 2019 až první pololetí roku 2022.

Ve zkoumaném období z 54 pravomocně odsouzeným pachatelům (z toho 5 mladistvých) byl v celkem 20 případech uložen buď nepodmíněný trest odnětí svobody pod dolní hranicí zákonné trestní sazby (3 případy) nebo podmíněně odložený trest odnětí svobody na zkušební dobu (17 případů). Jednalo se tedy přibližně o třetinu případů pravomocně odsouzených osob. Dle dožádaného soudu tyto statistické údaje vyvracejí „...*neopodstatněné výtky politické reprezentace a části odborné veřejnosti o údajně mírném trestání pachatelů.*“¹⁵⁴

2.9.1. Statistický přehled uložených trestů

V této podkapitole bych ráda zaznamenala, jaké tresty byly uloženy pravomocně odsouzeným pachatelům za TČ znásilnění v posledních letech, konkrétně v letech 2016 až 2022. Jde o informace vycházející z oficiálních údajů osobně vyžádaných z Ministerstva spravedlnosti.¹⁵⁵ Pro větší přehlednost jsou základní údaje zpracovány do tabulky:

	Počet odsouzených¹⁵⁶	Nepodmíněný TOS	Podmíněný TOS¹⁵⁷	Upuštění od potrestání
2016	184	85 (46 %)	70 (38 %)	2
2017	218	114 (52 %)	101 (46 %)	1
2018	203	110 (54 %)	93 (46 %)	0
2019	199	95 (48 %)	101 (51 %)	2
2020	191	107 (56 %)	80 (42 %)	0
2021	208	108 (52 %)	97 (47 %)	1
2022	192	107 (56 %)	79 (41 %)	1

Zde jen doplňující komentář k získaným informacím ohledně ukládaných trestů. V roce 2016 se délky nepodmíněných TOS pohybovaly od 6 až po 120 měsíců. Obdobný model se objevoval i po všechny následující roky, kdy bylo rozpětí nepodmíněných TOS u jednotlivých

¹⁵⁴ JUDr. Miroslav Veselský za Krajský soud v Hradci Králové, odpověď na žádost náměstka pro řízení sekce koordinace tvorby právních předpisů a prevence korupce, Ministerstvo spravedlnosti ČR ze dne 28. června 2022, č.j. Spr 3049/2022.

¹⁵⁵ Detailnější informace k trestům pomohla doplnit aplikace „*jaktrestame.cz*“, jenž také vychází z informací z Ministerstva spravedlnosti a statistických soudních trestních listů.

¹⁵⁶ Celkové počty odsouzených zahrnují i případy souběhů s jinými TČ.

¹⁵⁷ Včetně podmíněného TOS s dohledem.

pachatelů až několikanásobně: nepodmíněné TOS se během let pohybovaly od 4 měsíců až po 235 měsíců (v jednom případě). Důvodem značných rozdílů u trestů jsou pochopitelně skutkové okolnosti jednotlivých případů a posuzování osoby pachatele. Nutno doplnit, že mimo tresty v tabulce byl roku 2016 dvakrát uložen trest vyhoštění a jednou peněžitý trest. V roce 2017 byl uložen jeden trest vyhoštění a jeden trest peněžitý. Roku 2018 nedošlo k žádnému upuštění od potrestání, stejně jako roku 2020, kdy ale bylo uloženo nejvíce trestů vyhoštění (3). Roku 2019 byl jako vedlejší uložen jednou trest obecně prospěšných prací. Roku 2022 byl jedenkrát uložen peněžitý trest.

2.9.2. Dílčí závěr

Z údajů ohledně ukládaných trestů, které jsem měla k dispozici, bylo pro všechny roky shodně patrné, že poměr podmíněných a nepodmíněných TOS u odst. 1 § 185 TZ je (průměrně) 70 % ku 30 %. Je třeba připomenout, že TČ znásilnění ve své základní skutkové podstatě je přečinem. Je proto na místě snažit se ukládat spíše podmíněné a nižší TOS a pro mě osobně tedy není překvapivé, že převažuje podmíněný TOS.

U TČ dle § 185 odst. 2 TZ jsou poměry trestů téměř vyrovnané. Za hlavní důvody těchto „vyrovnaných“ rozhodnutí u zločinu lze považovat aspekty jako: okolnosti jednotlivých případů, mimořádné excesy odsouzených z řádného vedení života, poměry odsouzených, reálnou možnost nápravy i za užití kratšího trestu, duševní stav odsouzených apod. Vše s důrazem, že každý případ je individuální a s respektem k soudcovské nezávislosti při rozhodování konkrétních trestních věcí (což ostatně konstatoval i Krajský soud v Hradci Králové).¹⁵⁸

Pro pachatele dle § 185 odst. 3, kdy je TČ zvláště závažný zločinem, jsou naopak ukládány ve většině případů nepodmíněné TOS v podílu 20 % ku 80 % a průměrná výše TOS nepodmíněně činí 78 měsíců. Zajímavostí může být, že čtyřikrát z celkových sedmi upuštění od potrestání za uplynulých šest let došlo u skutku spáchaného dle kvalifikované skutkové podstaty dle § 185 odst. 3 TZ.¹⁵⁹ Což osobně pokládám za minimálně překvapivé.

Závěrem si dovoluji si přidat ještě komentář Nejvyššího státního zastupitelství, který vysvětluje možné zkreslení výše ukládaných trestů: „*Ve statistikách jsou v počtu uložených trestů odnětí svobody (podmíněně i nepodmíněně) zahrnuty i případy odsouzených mladistvých, tj. uložených trestních opatření. V případě mladistvých pachatelů však s ohledem na § 31 odst.*

¹⁵⁸ JUDr. Miroslav Veselský za Krajský soud v Hradci Králové, odpověď na žádost náměstka pro řízení sekce koordinace tvorby právních předpisů a prevence korupce, Ministerstvo spravedlnosti ČR ze dne 28. června 2022, č.j. Spr 3049/2022.

¹⁵⁹ Detaily případů mi nejsou známy. Údaje vyplývají z aplikace „jaktrestame.cz“.

1, 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, upravující zákonné snížení trestních sazeb odnětí svobody u mladistvých a podmínky uložení nepodmíněného TOS mladistvým, bude spíše pravidlem než výjimkou ukládání jiných trestních opatření než nepodmíněného TOS, a to zjevně v souladu se záměry zákonodárce, vč. případů TČ (provinění) znásilnění dle § 185 odst. 3 tr. zákoníku, aniž by došlo k aplikaci § 32 ZSVM či § 58 TZ.

... Skutečnost, že jsou v tabulce uvedena i odsouzení mladistvých pachatelů, též zkresluje uváděnou průměrnou výši trestů (podmíněných i nepodmíněných) uloženou odsouzeným za TČ znásilnění podle jednotlivých odstavců v jednotlivých letech.“¹⁶⁰

¹⁶⁰ Komentář Nejvyššího státního zastupitelství zaslala JUDr. Žabková, státní zástupkyně na Krajském státním zastupitelství, v souvislosti s odpovědí pro Ministerstvo spravedlnosti ohledně mírných trestů, ke které se vyjádřilo právě i Nejvyšší státní zastupitelství.

3. Výzkumná část práce

3.1. Kriminalistické statistiky

Mravnostní kriminalitou v obecné rovině je jednání pachatele, které je neoprávněné a jeho typickým obsahem je zásah do sféry svobodného rozhodování o pohlavním styku, mravního a tělesného vývoje.¹⁶¹ Je důležité zmínit, že společným znakem TČ mravnostní kriminality (součást obecné kriminality), je spjatost s pohlavním pudem a sexuální potřebou.¹⁶²¹⁶³

Kriminalistické statistiky vymezují samostatně u mravnostní kriminality trestné činy znásilnění, sexuální nátlak, pohlavní zneužití, soulož mezi příbuznými, kuplířství, obchodování s lidmi a šíření pornografie. Zbylé mravnostní trestné činy se řadí pod skupinu „ostatní.“

Dle oficiální statistiky Policie České republiky bylo v roce 2020 zjištěno 2605 trestných činů mravnostní kriminality. Nejčastěji páchanými mravnostními trestnými činy byly trestný činy znásilnění s 639 ohlášených případů a pohlavní zneužívání.¹⁶⁴

V roce 2021 bylo evidováno 3049 případů mravnostní kriminality (+17 %) s celkovou objasněností 59,1 %. Podíváme-li se konkrétně na TČ znásilnění, bylo v tomto roce registrováno 773, tedy o 134 případů více oproti předchozímu roku (+21 %),¹⁶⁵ z nichž 448 (58 %) bylo objasněno.

Statistické údaje se policií zaznamenávají zpětně, proto v době psaní diplomové práce nebyla doplněna kompletní data za rok 2022. Za prvních jedenáct měsíců roku však došlo k 835 registrovaným znásilněním. Objasněnost v případech znásilnění klesla na 55,9 %. Doplnující zajímavostí může být, že značnou část TČ znásilnění, téměř třetinu objasněných případů napříč roky, páchají recidivisté.¹⁶⁶

Můžeme spekulovat, jaký je důvod nárůstu mravnostní sexuální kriminality, když v souhrnu posledních deseti let má vývoj celkové kriminality klesající tendenci.¹⁶⁷ Ministerstvo

¹⁶¹ CHMELÍK, Jan. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha: Portál, 2003, s. 15,16.

¹⁶² ZAPLETAL, Josef, NOVOTNÝ, Oto a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 303.

¹⁶³ V podrobnostech k mravnostní kriminalitě viz: ZAPLETAL, Josef, NOVOTNÝ, Oto a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 303, 304. GRIVNA, Tomáš a kol. *Kriminologie*, 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 299.

¹⁶⁴ Policie ČR. *Statistické přehledy kriminality za rok 2020* [online]. Policie ČR, 2021. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2020.aspx>.

¹⁶⁵ Ministerstvo vnitra ČR. *Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2021* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, obor bezpečnostní politiky, 2022, s. 82. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>.

¹⁶⁶ Policie ČR. *Statistické přehledy kriminality za rok 2021* [online]. Policie ČR, 2022. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2021.aspx>.

¹⁶⁷ Ministerstvo vnitra ČR. *Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2021* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, obor bezpečnostní politiky, 2022, s. 120. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>.

vnitřní uvádí jako důvody lepší vyhledávací činnosti policie, a také větší ochotu obětí případy oznamovat a čelit sekundární viktimizaci díky medializaci některých případů známých osobností a díky veřejné snaze spolků a hnutí za větší ochranu práv obětí.¹⁶⁸ Osobně bych sem zařadila i dopady pandemie Covidu-19 a především technologický vývoj, díky kterým bylo a je využíváno v hojnějším počtu sociálních sítí a online seznamovacích aplikací, jež mohou být zneužívány pro páchaní této kriminality. Na závěr je nutno připomenout, že případy zaznamenané policií tvoří jen zlomek skutečného počtu případů sexuální kriminality.

3.2. Vlastní dotazník

Výsledky dotazníku představují odpovědi získané od vzorku dvaceti osob, které se považují za oběti, přičemž ve většině případů došlo k odsouzení pachatele (dotazník viz příloha č. 1). Osoby byly osloveny s tím, že záleží jen na nich, zda jsou ochotny se zúčastnit dotazníkového výzkumu ohledně jejich případu sexuálního napadení. Rovněž forma vyplnění dotazníku byla ponechána zcela na jejich rozhodnutí. Byla jim zaručena absolutní anonymita, tomu odpovídala i náhradní jména a forma vyplnění dotazníku prostřednictvím kontaktní osoby, či formou, kdy kontaktní osoba předložila dotazovaným osobám notebook a ty si odpovědi vyplnily samy. Přímé rozhovory probíhaly ve většině případů prostřednictvím telefonních hovorů, aby nedošlo k osobními kontaktu. „Prostředníkem“ vždy byla důvěryhodná osoba, povětšinou sociální pracovnice, pracovník Krizového centra apod. K přímému osobnímu kontaktu došlo jen ve dvou případech. Většina poškozených preferovala anonymní telefonní rozhovor z telefonu nezávislé osoby, tedy pracovníka sociálních služeb.¹⁶⁹

Některé z otázek byly dotázanými ponechány bez odpovědi. Jednak z důvodu nižšího IQ (přesto, že obsah otázek byl vysvětlován)¹⁷⁰, ale především z důvodu psychického traumatu, kdy bylo pro dotazované obtížné na toto téma odpovídat.

3.2.1. Výsledky dotazníku

Z celkového počtu 20 případů znásilnění se jednalo o 18 útoků proti ženám a 2 útoky proti mužům. Ve čtvrtině případů byl trestný čin spáchán ve stádiu pokusu – dvě oběti se ubránily, jednou byl pachatel vyrušen třetí osobou, jednou oběť pachatele uprosila a ten od dokonání TČ

¹⁶⁸ Ministerstvo vnitra ČR. *Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2021* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, obor bezpečnostní politiky, 2022, s. 82.

Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>.

¹⁶⁹ K jednotlivým respondentům pro můj dotazník jsem se dostala prostřednictvím azylových domů: Domov Sv. Markéty (Brno), Magdalenium Brno, Acorus (Praha), Bílý kruh bezpečí, Rosa a v neposlední řadě i OSPOD.

¹⁷⁰ V těchto případech šlo skutečně o osoby s objektivně nízkým IQ či mentálně zaostalé osoby, na což jsem byla předem upozorněna zaměstnanci azylových center.

upustil¹⁷¹, jednou nebyl pachatel schopen erekce, a proto čin nedokonal. U ostatních obětí byl čin dokonán, nejčastěji jednání pachatelů naplnilo kvalifikovanou skutkovou podstatu (18x). Více než polovina sexuálních útoků se udála v posledních třech letech. Zbytek (7) byly spáchány v rozmezí let 1999 až 2016.

Ve dvou případech se jednalo o TČ spáchaný ve spolupachatelství. Až na jeden případ byli útočníky vždy muži. Výjimku tvořila manželka oběti, která se opakovaně, po dobu téměř dvou let, dopouštěla TČ znásilnění vůči vlastnímu choti.

Oběťmi TČ byli v jedenácti případech dospělé osoby, ve zbylých případech děti, z nich čtyři byly v době spáchaní mladší patnácti let. Až na dvě výjimky byli pachateli útoků proti nezletilým osoby obětím známé či rodinní příslušníci (druh matky, strýc, partner, spolužáci, vedoucí na táboře, trenér).

Do zásahu sexuální integrity oběti pachatelem pouze jednou došlo ve dvanácti případech. Zbylé případy představovaly situace, kdy k činu docházelo opakovaně, přičemž všechny tyto útoky probíhaly v rodinném prostředí. Jedinou výjimku z domácího prostředí představoval opakovaný útok oddílového trenéra.

Na dotaz, zda je poškozeným známo, zda pachatel sexuálně napadl i jinou osobu bylo desetkrát zodpovězeno, že ne, pětkrát, že ano (táborový trenér měl TČ spáchat vůči dalším deseti dívkám) a v pěti případech dotazovaní odpověď neznali.

Jedna z položených otázek směřovala na následky utrpěné sexuálním útokem. Pomineme-li fyzická zranění, kdy téměř všichni respondenti (výjimkou byly čtyři dívky, které neměly žádné fyzické poranění) měli přinejmenším modřiny, pohmožděniny, neschopnost erekce (1), poranění pohlavních orgánů (10), análního otvoru (4), všechny oběti utrpěly újmu psychickou, nejčastěji se projevující nespavostí, nočními můrami, pocitem bezmoci a méněcennosti vůči okolí. Více než polovina obětí (14) uvedla problém s důvěrou a navazování vztahů, obzvláště těch sexuálních. Dvě z obětí se dlouhodobě sebepoškozovaly. U šesti z dotazovaných byla lékařem konstatována posttraumatická stresová porucha.

Podíváme-li se na způsoby přinucení k sexuálnímu styku, v drtivém množství případů (15) bylo pachatelem použito násilí a fyzická převaha za doprovodu pohrůžek násilí nebo jiné těžké újmy. Ve dvou případech pachatel využil opilosti oběti, v jednom případě by při nevoli byla ukončena sportovní kariéra dívky, jedna dotázaná napsala, že pokud by se nepodvolila, partner matky by je opustil a ony by neměly z čeho žít. Znásilňovaný manžel do dotazníku odpověděl,

¹⁷¹ Formálně by se tedy tento čin měl být vydíráním.

že manželka vyžadovala soulož bez fyzického násilí, ale v případě, že by odmítl, způsobila by si zranění a oznámila by na policii, že násilníkem je on.

Většina obětí se nesnažila fyzicky aktivně bránit, ať už z důvodu objektivní fyzické převahy násilníka (5), či strachu z možných vážnějších následků v důsledku reakce pachatele (6). Svůj nesouhlas dávaly najevo slovně, absolutní pasivitou, uhýbáním, křikem. U dětských obětí jsem se opakovaně setkala s odpovědí, že se bály, jaké by měl jednoznačný odpor dopad na vztahy v rodině či sportovní kariéru. Nejmladší oběť (9 let) si nebyla vědoma, že její strýc páchá něco protiprávního, s čím by neměla souhlasit. Zbývající dotázaní (4) se pokoušely výrazněji aktivně bránit, ale pouze ve dvou případech úspěšně.

Jedna z položených otázek cílila na oznámení TČ policii. Zda oběti TČ chtěly oznámit. Přesně polovina dotázaných zodpověděla, že věděla, že spáchání TČ oznámit chtějí, šest z nich neprodleně. Ve čtyřech případech kontaktoval policii někdo jiný (třetí osoba, která vyrušila pachatele, příbuzní). Zbývající (6) útok vůbec oznámit nechtěli, ze strachu, že by jim nikdo nevěřil a z pocitu, že k sexuálnímu deliktu dali sami podnět, ale na naléhání okolí se podvolili a po delším časovém horizontu (v řádu měsíců, ale i let) spáchání oznámili.

Podíváme-li se na tresty uložené pachatelům, v sedmi případech byl uložen podmíněný TOS, ve čtyřech případech nepodmíněný TOS (délku oběti neuvedly). Nepodmíněné TOS byly soudy uloženy u TČ spáchaného proti dítěti mladšímu patnácti let (3) a u pachatele, který se spáchal TČ vůči vícero osobám a opakovaně. V jednom případě je věc stále v procesu šetření a rozsudek nebyl vyneseno. Spolupachatelé, kteří byli ve věku do patnácti let a dopustili se TČ znásilnění na svém starším spolužákovi byli umístěni do výchovného zařízení. Nebyl to jejich první prohřešek proti zákonu. Jedna dotazovaná neví, jaký trest by uložen, dva pachatelé nebyli dopadeni, jednou došlo k odložení věci (změna výpovědi, jednou k promlčení a celkem dvakrát byl vyneseno zprošťující rozsudek.

Závěrečné otázky směřovaly na postupy policie a OČTŘ, přístup k obětem včetně práv obětí zvláště zranitelných.¹⁷² Šestnáctkrát z celkového počtu bylo zaznamenáno, že obětem byla nabídnuta možnost výslech nahrát, aby nemuseli popisovat skutek opakovaně. Pětkrát se objevila odpověď ohledně práva na ochranu při výslechu, kdy si ženy zvolily, že chtějí být vyslýchány pouze ženami. Jedenáct obětí následně využilo možnosti bezplatné odborné pomoci. Všichni respondenti uvedli, že uplatnili právo na zabránění kontaktu s pachatelem. Čtyři osoby využily práva na zastupování zmocněncem.

¹⁷² Do kontextu je třeba uvést, že čtyři z případů se udály před rokem 2013, kdy nabyl účinnosti zákon č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů. Detailně k právní úpravě viz kapitola 1.2. této práce.

Pouze čtyři oběti se setkaly s neochotou OČTŘ. Muž znásilňovaný manželkou uvedl, že mu policie nevěřila a stavila jeho do role násilníka, dokonce se prý policisté při jeho výslechu smáli. Další dívka popsala, že jí ani kamarádce nevěřili, že byly nuceny k obnažování pachatelem, že se před trenérem svlékaly a vykonávaly sexuální styk zcela dobrovolně. Jedna žena napsala, že neustále docházelo k průtahům a celý proces od samotného oznámení trval nepřiměřeně dlouho. Dívka, vůči které byl spáchán TČ znásilnění ve stádiu pokusu uvedla, že její verzi policie nevěřila s argumentem, že byla opilá a ona sama údajně obtěžovala muže na společenské akci. V důsledku toho žena u třetího výslechu řekla, že se nic nestalo a nebyla sexuálně napadena.

4. Sexuální delikty ve francouzské právní úpravě

Francouzský trestní zákoník, CP, je rozdělen do sedmi knih: I. *Obecná ustanovení*, II. *Zločiny a přečiny proti osobám*, III. *Majetkové zločiny a přečiny*, IV. *Zločiny a přečiny proti státu, míru, národu a IV. bis Válečné zločiny*, V. *Další zločiny a přečiny*, VI. *Přestupky* a v poslední VII. knize tzv. *Zámořská ustanovení*, která se vztahují na zámořské departmány a Novou Kaledonii. Sexuální delikty nalezneme v knize II. *Zločiny a přečiny proti osobám*, v části III. *Zásahy do osobnostní sféry*, v kapitole II. *Útoky na fyzickou či psychickou integritu osoby*, v sekci (oddíle) 3 *Znásilnění, incestní sexuální násilí a jiné sexuální útoky*, konkrétně pak v článku 222-22 an.

Pojem sexuálních trestných činů zahrnuje všechny trestné činy, které zasahují do sexuální svobody tím, že nutí k chování sexuální povahy nebo k němu podněcují, jakož i trestné činy sexuální obtěžování včetně obtěžujících zpráv – zprávy se sexuálním podtextem.¹⁷³

V úvodních ustanoveních oddílu 3 jsou vymezeny klíčové pojmy užívané u jednotlivých skutkových podstat sexuálních deliktů. Stěžejním pojmem je *sexuální útok*, jímž je dle CP jakékoliv sexuální násilí, kdy pachatel druhou osobu nutí k jednání sexuálního charakteru proti její svobodné vůli. Donucení může být fyzické i morální: slovní, vyvinutím nátlaku, zneužitím překvapení, omylu či nevědomosti, které v případech, kdy je obětí nezletilá osoba, může být způsobené věkovým rozdílem mezi obětí a pachatelem, kdy se nezletilý „podvolil“ faktické autoritě způsobené právě věkovým rozdílem. V případech, kdy jde o čin spáchaný na nezletilé osobě, ale starší patnácti let, morální nátlak bývá charakterizován zneužitím zranitelnosti oběti, která v tomto věku nemá potřebnou rozlišovací schopnost pro pachatelovo jednání a jeho možnou protiprávnost. Pod sexuální útoky spadají i situace, kdy je osoba nucena, aby určitou sexuální praktiku provedla sama na sobě, vůči pachateli či situace, kdy osoba není vystavena sexuálnímu útoku přímo ze strany pachatele, ale pachatel k zásahu do sexuální integrity osoby „použije“ osobu třetí.¹⁷⁴

Skutková podstata znásilnění a jiných sexuálních útoků je naplněna, pokud k činu došlo za okolností stanovených v tomto oddíle, bez ohledu na povahu vztahu mezi agresorem a jeho obětí, včetně případů, kdy došlo k agresi v manželském svazku. Pokus o spáchaní jakéhokoliv trestného činu je trestný dle trestní sazby stanovené pro dokonáný trestný čin.¹⁷⁵ Dále

¹⁷³ DARSONVILLE, Audrey. *Le surinvestissement législatif en matière d'infractions sexuelles*. Archives de politique criminelle, 2012, č. 34, s. 31-43.

¹⁷⁴ Článek 222-22 CP – Code pénale [online]. legifrance.gouv.fr, konsolidovaná verze k 1. 1. 2023. Dostupné z: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/2023-01-01/.

¹⁷⁵ Tamtéž.

nalezneme v oddíle vymezeno, kdy jsou znásilnění a ostatní sexuální útoky kvalifikovány jako incestní. Pro účely mé práce však incestní trestné činy nejsou podstatné, a proto se jejich detailnějším rozbohem zabývat nebudu.

Odlišnost oproti TZ spočívá v tom, že francouzská právní úprava rozlišuje trestný čin znásilnění (*le viol*), který nalezneme upravený v paragrafu 1, v člancích 222-23 až 222-26-2 společně s incestním znásilněním a v paragrafu 2 vymezuje veškeré ostatní sexuální agrese – útoky (*des autres agressions sexuelles*), aniž by byly konkrétně pojmenovávány. Jde tedy o rozdělení na jakési dvě profilující skupiny. Pro obě skupiny je dle ustálené judikatury nutná naprostá absence souhlasu oběti a zároveň je nutné prokázat úmysl pachatele, který musí chtít spáchat sexuální čin a být si vědom toho, že oběť nedala se stykem souhlas.¹⁷⁶

Zbývající Paragrafy 3 až 5 a oddíl 3b této kapitoly postupně vymezují: společná ustanovení pro incestní trestné činy, sexuální exhibicionismus a sexuální harassment, trestní odpovědnost právnických osob a slovní sexuální obtěžování. Paragrafy, jež jsou pro mou práci stěžejní budou rozebrány v samostatných podkapitolách.

Zajímavostí může být, že trestný čin kuplířství a trestné činy ohrožování mladistvých, které zahrnují zejména činy sexuálních návrhů učiněných dospělou osobou vůči osobě mladší patnácti let prostřednictvím prostředků elektronické komunikace a dětskou pornografií, jsou upraveny v CP mimo kapitolu II., tedy mimo sexuální delikty.¹⁷⁷

4.1. Znásilnění

Základní skutková podstata znásilnění je v článku 222-23 CP popsána jako sexuální penetrace jakéhokoliv původu (např. úd pachatele, digitální penetrace) nebo jakýkoliv orálně – genitální akt prováděný pachatelem či přinucením k provedení aktu „na pachateli“ za použití násilí, pohrůžky násilí, nátlakem, zneužitím omylu či překvapení. Překvapení lze charakterizovat jako stav bezvědomí nebo případ vysokého hladiny alkoholu v krvi oběti.¹⁷⁸

¹⁷⁶ PINET, Julien. *Victimes d'infractions sexuelles, ce que dit la loi* [online]. Village-justice.com, 3.června 2020 [cit. 10 října 2022].

Dostupné z: <https://www.village-justice.com/articles/victimes-infractions-sexuelles-que-dit-loi,35567.html>

¹⁷⁷ Článek 225-5, 227-12 CP – Code pénale [online]. legifrance.gouv.fr, konsolidovaná verze k 1. 1. 2023.

Dostupné z: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/2023-01-01/.

¹⁷⁸ PINET, Julien. *Victimes d'infractions sexuelles, ce que dit la loi* [online]. Village-justice.com, 3.června 2020 [cit. 10 října 2022].

Dostupné z: <https://www.village-justice.com/articles/victimes-infractions-sexuelles-que-dit-loi,35567.html>

4.1.1. Věkové hranice

Na úvod je třeba vymežit, že osobou nezletilou se ve francouzském právu míní osoba mladší osmnácti let.¹⁷⁹ Mladistvým se, obdobně jako v České republice, míní nezletilý mezi patnáctým a osmnáctým rokem věku.

Zákon č. 2021-478 o ochraně nezletilých před sexuálními trestnými činy a incestem ze dne 21. dubna 2021 zavedl do CP úpravu čtyř nových trestných činů, chránící děti před sexuální agresí a vymezující jasněji hranice nedobrovolného sexuální styku. Nově byl přidán článek 222-23-1, jehož ustanovení představuje kvalifikovanou skutkovou podstatu zohledňující věkový rozdíl mezi pachatelem a nezletilou osobou.

V nově přidaném článku je skutková podstata znásilnění definována jako jakýkoliv sexuální styk, ať penetrální či orální, který je spáchán osobou plnoletou na nezletilé patnáctileté osobě. Druhá věta článku vymezuje případy, kdy nezletilá osoba mladší patnácti let vykoná sama sexuální penetraci jakéhokoliv druhu či orálně-genitální akt vůči/na pachateli. Nezbytnou podmínkou, aby mohl být čin kvalifikován jako znásilnění, je věkový rozdíl mezi pachatelem a nezletilou osobou, jež činí nejméně pět let.^{180 181}

Začleněné ustanovení tedy cílí na situace, kdy k sexuálnímu aktu dojde naprosto dobrovolně, bez jakéhokoliv přímého donucení ze strany pachatele, jak je tomu v základní skutkové podstatě. Nehledě na to, jestli pachatel vykoná sexuální akt na nezletilém nebo nezletilý na pachateli. Nezletilá osoba tak činí ze svého rozhodnutí, přesto může být jednání posuzováno jako trestný čin znásilnění. Soudci nově již nemusí prokazovat násilí, nátlak, hrozbu nebo omyl, aby potrestali znásilnění nebo sexuální útok vůči dítěti.¹⁸²

Důležitá je věková hranice patnácti let, která byla do francouzského předpisu k trestnému činu znásilnění, přidána až s touto novelou. Před rokem 2021 nebyla ve Francii stanovena minimální věková hranice pro legální sexuální styk mezi nezletilým a osobou dospělou. Postačovalo, aby byl styk ze strany nezletilého dobrovolný, i kdyby se jednalo o dítě mladší patnácti let – v těchto případech, které se před soud dostávaly zřídka, byl čin

¹⁷⁹ Článek 122-8 CP – Code pénale [online]. legifrance.gouv.fr, konsolidovaná verze k 1. 1. 2023.

Dostupné z: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/2023-01-01/.

¹⁸⁰ Článek 222-23-1 CP – Code pénale [online]. legifrance.gouv.fr, konsolidovaná verze k 1. 1. 2023.

Dostupné z: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/2023-01-01/.

¹⁸¹ Ve francouzském právu se pojmem "nezletilý patnáctiletý" rozumí mladistvý mladší patnácti let.

¹⁸² VIE PUBLIQUE. *Loi du 21 avril 2021 visant à protéger les mineurs des crimes et délits sexuels et de l'inceste* [online]. Vie-publique.fr, 22. dubna 2021 [cit. 14. října 2022]. Dostupné z:

<https://www.vie-publique.fr/loi/278212-loi-21-avril-2021-violences-sexuelles-sur-mineurs-et-inceste>.

kvalifikován nanejvýše jako sexuální obtěžování nezletilého s výrazně nižšími trestními sazbami oproti znásilnění.

Jak již bylo zmíněno výše, v případech, kdy je obětí nezletilá osoba, to může být právě věkový rozdíl mezi obětí a pachatelem, kvůli kterému se nezletilý poddá faktické autoritě pachatele, aniž by kladl odpor či byl ke styku přímo jakkoliv nucen. Jako modelovou situaci si lze představit pachatelem vyřčený návrh na pohlavní styk a jeho neodmítnutí nezletilým mladším patnácti let; či nekladení odporu nezletilým poté, co se s pachatelem nejprve líbal a následně došlo k dotykům na intimních partiích a penetraci. Vyloučena by dle mého názoru neměla být ani situace, kdy sexuální integraci s pachatelem vyžaduje sama osoba mladší patnácti let. Jasným cílem zákonodárce je tímto ustanovením chránit nedotknutelnost dítěte, které v nižším věku ještě nemá potřebnou rozpoznávací schopnost pro udělení souhlasu k aktu. Často si nedokáže představit, co bude následovat. Neví, co se pohlavním stykem či obdobnými praktikami myslí, proč tak pachatel koná, a kdyby byl býval věděl, návrh by odmítnul. Měla by to být dospělá osoba, která vyhodnotí nevhodnost a nejasnost dobrovolného souhlasu u sexuálního aktu s nezletilým. Pokud tak neučiní, je posuzována jako pachatel trestného činu znásilnění.

Nesmíme opomenout dovětek s nutností věkového rozdílu minimálně pěti let mezi pachatelem a nezletilým. Proč byl zákonodárcem zařazen? Jedná se o doložku nazývanou „*Romeo a Julie*“, která má chránit zachování vztahů mezi osobami mající si věkově blízko. Díky ní nemůže být trestně stíhaná osoba, která dosáhla plnoletosti, ale mezi ní a mladším patnácti let není dostatečný věkový odstup.¹⁸³ Nelze tedy hovořit o podstatných rozdílech v jejich rozpoznávacích schopnostech. Jednoduše řečeno půjde pouze o situace, kdy má nezletilá osoba čtrnáct let a druhá osoba dosáhla čerstvě plnoletosti. Pokud byl však akt ze strany nezletilého spáchán kvůli příslibu odměny, za vykonání určité protislužby pachatelem či poskytnutí věcného plnění, podmínka věkového rozdílu se neuplatní.¹⁸⁴

4.1.2. Okolnosti podmiňující vyšší trestní sazbu

Nejčastěji ukládaným trestem za spáchání znásilnění je peněžitá pokuta v kombinaci s trestem odnětí svobody. V základní skutkové podstatě se trestný čin trestá až patnácti lety

¹⁸³ VIE PUBLIQUE. *Loi du 21 avril 2021 visant à protéger les mineurs des crimes et délits sexuels et de l'inceste* [online]. Vie-publique.fr, 22. dubna 2021 [cit. 14. října 2022]. Dostupné z:

<https://www.vie-publique.fr/loi/278212-loi-21-avril-2021-violences-sexuelles-sur-mineurs-et-inceste>.

¹⁸⁴ Článek 222-23-1 CP – Code pénale [online]. legifrance.gouv.fr, konsolidovaná verze k 1. 1. 2023.

Dostupné z: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/2023-01-01/.

odnětí svobody, v případě nezletilého až dvaceti lety. Dvacetiletý trest odnětí svobody dále hrozí, pokud:¹⁸⁵

- má čin za následek trvalé zmrzačení nebo postižení;
- je spáchán vůči osobě zvláště zranitelné, přičemž zranitelnost osoby byla pachateli zřejmá z důvodu věku (děti do osmnácti let, ale i starší sedmdesáti let), nemoci, tělesné nebo duševní slabosti či těhotenství; pokud je spáchán proti osobě, jejíž zranitelnost nebo závislost vyplývá z její nejisté ekonomické či sociální situace;
- je spácháno vůči svému potomku, nebo na osobě, nad kterou měl pachatel zákonnou odpovědnost;
- se činu dopustí nadřízený nebo jiná osoba, která má nad obětí právní nebo faktickou moc; pokud se ho dopustí osoba, která zneužívá pravomoc vyplývající z její funkce;
- je spácháno více osobami či pokud je spácháno s použitím zbraně nebo pod pohrůžkou použití zbraně;
- byla oběť v kontaktu s pachatelem, před spácháním činu, prostřednictvím sociální sítě;
- pachatel spáchal jedno nebo více znásilnění i na jiných obětech;
- bylo znásilnění spácháno manželem nebo partnerem oběti nebo partnerem, jehož s obětí vážala smlouva o občanské solidaritě;
- byla obětí osoba zjevně opilá nebo pod vlivem drog;
- oběť se věnovala prostituci, a to i příležitostně a čin byl spáchán při jejím výkonu činnosti;
- svědkem činu byla nezletilá osoba;
- oběti byla podána bez jejího vědomí látka ovlivňující její rozpoznávací a ovládací schopnosti.

Znásilnění se trestá třiceti lety odnětí svobody, pokud má za následek smrt oběti. Doživotí trest lze uložit v situaci, kdy činu předcházelo nebo čin doprovázelo mučení či barbarství. Zákon č. 2022-52 z dubna loňského roku přidal do CP článek 222-26-2, který myslí na situace, kdy osoba dobrovolně požije psychotropní látky přesto, že si je vědoma, že nadměrná konzumace u ní může vést k psychické či neuropsychické poruše, která má za následek ohrožování jiných osob. Pokud se v tomto stavu dopustí znásilnění, bude

¹⁸⁵ Článek 222-24 CP – Code pénale [online]. legifrance.gouv.fr, konsolidovaná verze k 1. 1. 2023. Dostupné z: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/2023-01-01/.

potrestána deseti lety odnětí svobody a pokutou 150 000 eur, byl-li čin doprovázen mučením; sedmi lety a pokutou 100 000 eur v ostatních případech.¹⁸⁶

4.2. Jiné sexuální útoky

Jiné typy sexuálních útoků, vymezených v paragrafu 2, v článku 222-27 CP a dále, se od znásilnění liší absencí penetrace. Pojem „*sexuální útok*“ je v CP používán pro jakýkoli čin sexuální povahy spáchaný násilně, nátlakem, hrozbou nebo překvapením, aniž by došlo k sexuálnímu vniknutí. Lze si představit případy laskání, doteků sexuální povahy či osahávání intimních míst. Oběť, která byla v době spáchání trestného činu plnoletá, má na podání žaloby k soudu lhůtu šesti let od spáchání činu, zatímco v případě znásilnění nebo pokusu o znásilnění je tato lhůta nyní dvacet let. Pro oběť, která byla v době spáchání trestného činu nezletilá, platí delší lhůty. Hranicí mezi znásilněním a jiným sexuálním útokem tedy tvoří průnik do pohlavního orgánu oběti. Čin bude kvalifikován jako sexuální útok, pokud nedošlo k penetraci jakékoliv povahy.

Podstatné je říci, že sexuální útoky nejsou trestnými činy (*des crimes*), ale jako méně závažné jsou klasifikovány jako přestupky (*des délits*). Tomu odpovídá i podstatně nižší sazba trestu odnětí svobody a nižší výše pokut. V základní skutkové podstatě, velmi stručně vymezené jako: „*sexuální útoky jiné než znásilnění*“, jsou trestány pěti lety odnětí svobody a pokutou 75 000 eur. Kromě těchto částek bude poškozenému přiznána náhrada různých škod. Možnost uložení sedmiletého až desetiletého trestu a vyšší pokuty připadá v úvahu za stejných situacích, jako u kvalifikovaných skutkových podstat znásilnění. Rovněž se zohledňuje, pokud je čin spáchaný na nezletilé osobě, a i u sexuálních útoků byl v loňském roku přidán článek řešící věkové hranice oběti a pachatele. Princip je stejný jako u trestného činu znásilnění. Maximální trest odnětí svobody u útoku proti nezletilému činí deset let.¹⁸⁷

Jaké činy jsou tedy považovány za znásilnění a jaké za jiné sexuální útoky? Činy kvalifikované jako znásilnění jsou upraveny v trestněprávních předpisech, které se řídí zásadou legality. Znásilněním je tedy felace, soulož, sodomie, vaginální nebo anální vpravování předmětů mužem nebo ženou do pohlavního orgánu muže nebo ženy. Je třeba poznamenat, že znásilnění se týká dospělých, dětí, chlapců i dívek. Pokud jde o sexuální útok, ten je spáchaný, pokud dojde ke kontaktu mezi obětí a útočníkem za účelem sexuálního obtěžování,

¹⁸⁶ Článek 222-26-2 CP – Code pénale [online]. legifrance.gouv.fr, konsolidovaná verze k 1. 1. 2023. Dostupné z: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/2023-01-01/.

¹⁸⁷ Článek 222-27 CP – Code pénale [online]. legifrance.gouv.fr, konsolidovaná verze k 1. 1. 2023. Dostupné z: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/2023-01-01/.

pachatelovým cílem není průnik do intimních partií oběti. V obou případech k fyzickému kontaktu navíc muselo dojít bez souhlasu oběti.¹⁸⁸

4.3. Historie trestání sexuálního násilí ve Francii

Znásilnění bylo do trestního zákoníku zařazeno v 18. století, ale definováno a skutečně trestáno bylo až koncem 70. let 20. století. Zákaz sexuálního násilí zavedl do francouzského právního řádu trestní zákoník roku 1791. Znásilnění nebylo blíže definováno a o jiných sexuálně motivovaných trestných činech zákon nehovořil. Znásilnění se trestalo deseti lety vězení v železech; dvanácti lety, pokud šlo o oběť mladší 14 let nebo pokud pachateli pomáhali spolupachatelé.¹⁸⁹ Až Napoleonův trestní zákoník z roku 1810 vymezoval zásah do sexuální integrity blíže. Sexuální delikty byly zařazeny pod kapitolu "*Trestné činy proti mravnosti*". Konkrétně článek 331 pak stanovil: „*Kdo se dopustí trestného činu znásilnění nebo jiného nemravného útoku, nebo se o něj pokusí za použití násilí, a to proti osobám obou pohlaví, bude potrestán odnětím svobody.*“ Výraz "*jiný neslušný/nemravný útok*" se vztahoval na případy, které nyní dle CP spadají pod *Ostatní sexuální agrese*. Tyto útoky, které jsou dnes přestupkem, bývaly trestným činem.¹⁹⁰ Následovaly články zpřísnující tresty v případě spáchání trestného činu znásilnění na nezletilém mladším patnácti let: v tomto případě mohl být uložen trest nucených prací na určitou dobu. Dále bylo definováno, že *patří-li pachatelé k osobám, které mají moc nad osobou, vůči níž se dopustili trestného činu, jsou-li jejími učiteli nebo nájemnými zaměstnanci, nebo jsou-li veřejnými činiteli nebo duchovními, nebo jestliže pachateli, ať je jím kdokoli, nebo jestliže pachateli, ať je jím kdokoli, pomáhala při jeho trestném činu jedna nebo více osob, mohl být uložen trestný čin doživotí.*¹⁹¹

Samotné znásilnění nebylo definováno. Výklad byl ponechán na soudcích. Dlouhou dobu judikatura považovala za znásilnění pouze násilné vniknutí pohlavního orgánu muže do pohlavního ústrojí ženy. V této době bylo znásilnění možné pouze mimo manželství (manželská povinnost); muži nemohli být znásilněni; anální, orální a digitální penetrace byly řazeny pod *jiný nemorální útok*.

¹⁸⁸ FAGOT, Maurice. *Définitions* [online]. Victimdeviol.fr, 2015 [cit. 16.10. 2022]. Dostupné z: <https://www.victimdeviol.fr/definitions.html>.

¹⁸⁹ LITARS, Séverine. Comment le viole est devenu un crime. *L'Hisroire* [online], 2020, svazek 470 [cit. 22. října 2022]. Dostupné z: <https://www.lhistoire.fr/comment-le-viol-est-devenu-un-crime>.

¹⁹⁰ PRENDRE LE DROIT. *Histoire de la pénalisation des violences sexuelles en France* [online]. Prendredroit.org [cit. 22. října 2022]. Dostupné z: <http://prendredroit.org/histoire/>.

¹⁹¹ Článek 331 an. Code pénale de 1810 [online]. Ledroitcriminel.fr. Dostupné z: <https://ledroitcriminel.fr/la-legislation-criminelle/anciens-textes/code-penal-1810/code-penal-1810-1.htm>.

Klíčový byl rozsudek *Dubas* z roku 1857, kterým judikatura do skutkové podstaty znásilnění zavedla prvky omylu (překvapení) a nátlaku. Soud shledal vinným ze znásilnění pachatele, který se vloupal do ložnice ženy, která si myslela, že je to její manžel. Po sexuálním styku si uvědomila, že byla v omylu. Kasační soud rovněž zaujal zásadní stanovisko: "*Trestný čin znásilnění spočívá ve zneužití osoby proti její vůli, a to buď tehdy, pokud nedostatek souhlasu vyplývá z fyzického nebo morálního násilí, které je vůči ní použito, nebo pokud vyplývá z jakéhokoli jiného donucovacího nebo překvapivého prostředku, aby bylo mimo vůli oběti dosaženo pachatelova cíle.*"¹⁹²

Až roku 1980 byl poprvé definován trestný čin znásilnění zákonem. Zákon přejal prvky zohledňované judikaturou, a trestný čin byl definován jako jakýkoli akt sexuálního vniknutí, jakékoli povahy, spáchaný násilím, donucením nebo zneužitím omylu. Současně se sexuální útoky (*nemravné útoky*) překlaskifikovaly na přestupky, za které hrozil trest odnětí svobody v maximální délce pěti let. Znásilnění se tehdy trestalo nejvýše dvaceti lety odnětí svobody, zatímco dříve bylo možné uložit i trest doživotní.¹⁹³

S novelizací trestního zákoníku, která vstoupila v platnost v roce 1994, byly k prostředkům, které agresor používá ke znásilnění, přidány výhrůžky, trestní sazba v zákoníku byla zcela přepracována a trestný čin znásilnění byl nyní trestán patnácti až dvaceti lety odnětí svobody. Znásilnění v manželství bylo touto novelizací legálně připuštěno. V roce 2006 do zákoníku přibyl dovětek, stanovující, že v manželském svazku platí domněnka souhlasu manželů, pokud se neprokáže opak. Tato modifikace byla ze zákona odstraněna roku 2010 na popud Evropské asociace proti násilí na ženách v práci.¹⁹⁴

Aktuální znění skutkových podstat sexuální deliktů je bez větších změn¹⁹⁵ v CP od roku 2018, kdy proběhla tzv. Schiappova reforma, která zvýšila tresty odnětí svobody, zdůraznila možnost trestného činu znásilnění i v manželském svazku a rozšířila definici znásilnění.

4.4. Statistiky sexuálních agresí ve Francii

Ráda bych zmínila závěry některých studií a záznamy o TČ znásilnění vedené francouzskou policií a vládou. Je třeba mít na paměti, že francouzská populace je šestinásobně

¹⁹² PRENDRE LE DROIT. *Histoire de la pénalisation des violences sexuelles en France* [online]. Prendredroit.org [cit. 22. října 2022]. Dostupné z: <http://prendredroit.org/histoire/>.

¹⁹³ Tamtéž.

¹⁹⁴ LITARS, Séverine. Comment le viole est devenu un crime. *L'Hisroire* [online], 2020, svazek 470 [cit. 22. října 2022]. Dostupné z: <https://www.lhistoire.fr/comment-le-viol-est-devenu-un-crime>.

¹⁹⁵ Mimo výše zmiňované novelizace týkající se věkové hranice.

větší a typologie pachatelů, četnost i samotné posuzování trestné činnosti se napříč státy značně liší. Nelze proto napřímo komparovat francouzské a české výsledky a oficiální čísla statistik. Nedovoluji si předložit detailní odbornou analýzu, ta by přesahovala rámec mé práce. Půjde o průřezový pohled na některé z nejdůležitějších francouzských výzkumů, především pro zajímavost a jakési přiblížení k reálné problematice páchání TČ ve Francii.

V roce 2015 provedl Francouzský institut pro demografické studie (INED) rozsáhlý průzkum sexuálního násilí a genderových vztahů (*Violence et rapports de genre, VIRAGE*) na velkém vzorku, cca 30 000, respondentů francouzské populace.¹⁹⁶ Výzkum není zcela aktuální, nicméně přinesl výsledky, které je třeba zmínit, a které jsou téměř neměnné ve francouzské společnosti dodnes.

Jedním ze zkoumaných faktorů bylo prostředí, kde k činu došlo a věk oběti v době znásilnění nebo jeho pokusu. Závěrem bylo, že znásilnění spáchané v domácím prostředí nejčastěji míří proti dětem mladším patnácti let. V případě dívek jde o 82%, v případě chlapců a 87% z celkového počtu znásilnění v tomto prostředí. Nejmenší číslo, téměř zanedbatelné, tvořily případy, kdy obětí byla osoba starší osmnácti let. Naopak oběti činu, ke kterému došlo na veřejnosti, bývají starší. U žen: 40% starší osmnácti let, 30% mladistvé, 30% děti mladší patnácti let. U mužů představovaly dospělé oběti téměř polovinu případů. Celková čísla pak ukazují, že většina případů sexuální agrese se děje právě v rodinném kruhu a úzkém sociálním kruhu. Intimní vztah (trvajícím alespoň čtyři měsíce) s partnerem, jsou druhým životním prostorem, v němž se osoby nejčastěji stávají oběťmi znásilnění a pokusů o znásilnění. Sexuální násilí, ovšem jiné než znásilnění, jsou pak nejčastějšími trestnými činy ve školách nebo na pracovišti.¹⁹⁷

Konečně veřejný prostor je heterogennější. Sdružuje širokou škálu situací mezi přáteli i cizími lidmi: při jednání s profesionály (například návštěva lékaře, kontakt s policií), při pohybu ve veřejném prostoru (včetně veřejné dopravy) a ve vztazích se sousedy apod. Sexuální útoky ve veřejném prostředí tvoří jen asi 8% z celkového počtu všech znásilnění ve Francii. Bez ohledu na životní prostor je sexuální násilí, které ženy ohlásí, prakticky vždy spáchano jedním nebo více muži (94 až 98 %).¹⁹⁸ Podle průzkumu *Cadre de vie et sécurité*, provádějící výzkum pouze s dospělými osobami, se každoročně v letech 2011-2018 stalo obětí sexuálního násilí

¹⁹⁶ HAMEL, Christelle, DEBAUCHE, Alice a kol. Rape and sexual assault in France: Initial findings of the VIRAGE survey. *Population & Societies* [online], 2016, svazek 538, č. 10, s. 1-4 [cit. 23. října 2022].

Dostupné z: https://www.ined.fr/fichier/s_rubrique/25953/538.population.societies.2016.november.en.pdf.

¹⁹⁷ Tamtéž.

¹⁹⁸ Tamtéž.

200 000 osob ve věku 18 až 75 let, z toho 146 000 osob bylo obětí sexuálního násilí ze strany osoby, která s nimi nežije, tj. mimo jejich domácnost.¹⁹⁹ Tato studie tedy potvrdila již výše uvedené, že vůči dospělým osobám je sexuální agrese páchána častěji mimo domácí prostředí.

Podíváme-li se na aktuálnější statistiky, z dat shromažďovaných Národní studií za rok 2020 a 2021, provedenou Ministerstvem vnitra, se počet obětí ve věku od 18 do 75 let, které se během roku stanou obětí znásilnění nebo jeho pokusu, odhaduje v průměru minimálně na 94 000 žen a 10 000 mužů. Nahlášeno však není ani 20 000 znásilnění ročně. Meziroční nárůst ohlášených případů se v posledních letech zvyšuje cca o 1000 případů. V 91 % případů se těchto útoků dopustila osoba, kterou oběť zná. Z toho ve 47 % případů byl pachatelem manžel, partner nebo bývalý manžel. Po znásilnění nebo pokusu o znásilnění, kterému byly vystaveny, podalo oznámení policii (ať už na něm následně setrvaly, nebo ho odvolaly) pouze 12 % obětí. 7 z 10 obětí tvrdilo, že se staly obětí opakovaných sexuálních útoků.²⁰⁰

4.5. Dodatky ke komparaci právních úprav

Francouzská a česká úprava mají řadu podobností. CP, obdobně jako TZ, vymezuje, že subjektem sexuálních agresí může být muž i žena. Objektem těchto činů je ochrana svobodné vůle osoby ohledně její sexuální integrity. Znásilnění i jiné sexuální útoky vyžadují vždy úmyslné jednání pachatele.

Pachatelé sexuálních deliktů jsou vedeni v národním soudním registru násilných trestných činů (*Fijais*), vedeným Ministerstvem spravedlnosti.²⁰¹ Registr není přístupný veřejnosti, ale pouze příslušným orgánům.²⁰² Pachatelé jsou z registru vymazáni po své smrti či po uplynutí třiceti let od odsouzení.²⁰³ Vedení registru by mohlo být inspirací pro Českou republiku. Mají k němu přístup i zaměstnavatelé osob pro práci s dětmi, tudíž je velmi jednoduché, aby si např. majitelé dětských táborů zkontrolovali, ty, kteří se zajímají o práci vedoucích.

¹⁹⁹ Institut national de la statistique et des études économiques. *Viols et agressions sexuelles hors cadre familial* [online]. Insee.fr, 9. prosince 2021 [cit. 23. října 2022]. Dostupné z: https://www.insee.fr/fr/statistiques/5763559?sommaire=5763633#tableau-figure2_radio1.

²⁰⁰ Gouvernement français. Les chiffres de références sur violences faites aux femmes [online]. Gouvernement.fr, 2020 [cit. 22. října 2022]. Dostupné z: <https://arreteonslesviolences.gouv.fr/je-suis-professionnel/chiffres-de-referance-violences-faites-aux-femmes>.

²⁰¹ Direction de l'information légale et administrative. *Fichier des auteurs d'infractions sexuelles ou violentes (Fijais)* [online]. Service-public.fr, 12. května 2021 [cit. 22. října 2022]. Dostupné z: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F34836>.

²⁰² BLATNÍKOVÁ, Šárka a kol. *Násilná sexuální kriminalita téma pro experty i veřejnost*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014, s. 99.

²⁰³ Direction de l'information légale et administrative. *Fichier des auteurs d'infractions sexuelles ou violentes (Fijais)* [online]. Service-public.fr, 12. května 2021 [cit. 22. října 2022]. Dostupné z: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F34836>.

Další odlišností, která stojí za zmínku a úvahu o jejím zařazení do TZ, neboť nejde o zanedbatelné procento případů,²⁰⁴ je kvalifikovaná skutková podstata zohledňující předešlý kontakt pachatele s obětí na sociálních sítích/prostřednictvím elektronických komunikací. Jde o reakci na zcela aktuální, rizikovou problematiku, kterou by TZ měl zohledňovat. Neustále se vyvíjející technologické, ale i seznamovací trendy, kdy první kontakt mezi pachatelem a obětí neproběhne osobně, ale právě v kyberprostoru.

Podstatným rozdílem oproti české úpravě je, že francouzský CP nestanovuje spodní hranice pro ukládání trestů. Toto je ponecháno na soudcích, kteří tak mají širší možnosti trestání a nemusí se vypořádávat ani s případným splnění podmínek pro uložení podlimitních trestů.

Obdobně jako u nás, i ve Francii je značná důkazní náročnost sexuálních trestných činů. Pochybnosti prospívají pachateli, zdlouhavé vyšetřování často vede ke ztrátě důkazů. Požadavek výslovného souhlasu není do skutkové podstaty sexuálních deliktů výslovně zaveden. Ve francouzském trestním právu se předpokládá, že oběť se sexuálním aktem souhlasila, neboť presumpce nevinny klade důkazní břemeno o neexistenci souhlasu na oběť, což je v praxi v případě negativní skutečnosti velmi obtížné prokázat. Jak lze při absenci svědků nebo věcných důkazů prokázat skutečný stav věci, když pachatel jednoduše popírá? Jak lze zjistit nedostatek souhlasu? To jsou otázky, které se v posledních letech často objevují, aniž by na ně existovala jasná odpověď. Měla by se presumpce nevinny pachatele nutně promítnout do presumpce souhlasu oběti? Možná by řešením byla změna rozložení důkazního břemene při respektování zásad spravedlivého procesu a presumpce nevinny.

Na rozdíl od ochrany poskytované obětem sexuálních deliktů v Česku, je francouzská úprava značně vágní. Újma, kterou utrpěly oběti sexuálního násilí, není odškodňována stejným způsobem jako újma podle běžného práva na ochranu osobnosti. Oběti znásilnění, sexuálního napadení a incestu jsou vynechány ze zákona o náhradě škody na zdraví a ocitají se na konci stupnice přiznávaných odškodnění. Důvodem je především přežívající tabu týkající se důkazního břemene a absence souhlasu. Jako by čin byl příliš zavrženíhodný na to, aby se zakládal pouze na viníkovi. Společnost nevědomky reaguje tak, že podezírá jak pachatele, tak oběť. Za druhé, oběti sexuálního násilí často nedokážou verbálně vyjádřit své utrpení, a tedy ani svou újmu. Hodnocení škod, jak se provádí dnes, proto není příliš efektivní. Za třetí, psychické újmy jsou často vyloučeny z kompenzace, protože jsou skryté.²⁰⁵ To vše jsou

²⁰⁴ JEŽKOVÁ, Veronika. *Jen ano je ano. Trestný čin znásilnění ve světle Istanbulské úmluvy*. Praha: profEm, o.p.s., 2017, s 33. Dostupné z: http://www.profem.cz/shared/clanky/550/A5-JenAnoJeAno_WEB.pdf.

²⁰⁵ PINET, Julien. *Victimes d'infractions sexuelles, ce que dit la loi* [online]. Village-justice.com, 3.června 2020 [cit. 10 října 2022]. Dostupné z: <https://www.village-justice.com/articles/victimes-infractions-sexuelles-que-dit-loi,35567.html>.

důvody, které způsobují, že odhad újmy poškozeného neodpovídá skutečně utrpěným škodám. Dá se tedy shrnout, že oběti často nejsou odškodněny vůbec a dojde-li k odškodnění, je často nepoměrné k utrpěnému zásahu a následkům, často i celoživotním.

Závěr

Za předmět této diplomové práce byl zvolen TČ znásilnění, a to jak z pohledu české právní úpravy, tak úpravy francouzské. Za využití odborné literatury, judikatury, ale i statistických údajů a dotazníku. V neposlední řadě byly v práci zmíněny i některé další problematické aspekty současné právní úpravy a instituty související, jako je ochrana obětí TČ.

Jedna z výzkumných otázek měla za cíl posoudit, zda lze za TČ znásilnění považovat i situaci, kdy mezi pachatelem a poškozeným prakticky nedošlo k žádnému sexuálnímu kontaktu. Bylo nutné nalézt odpověď za pomoci několika ustanovení TZ upravující spolupachatelství, institut nepřímého pachatele a účastenství, jako jednu z forem trestné součinnosti. Ve všech těchto případech není nutné, aby osoba nutící (pachatel) vykonala fyzický sexuální kontakt s obětí, a i přesto se jednalo/jedná o TČ znásilnění.

U subjektu TČ znásilnění jsem se zabývala i otázkou možnosti právnické osoby jako pachatelem TČ znásilnění. Vnímám tento institut jako sporný. Posuzují-li zákonné podmínky, problematickým předpoklad, aby se znásilnění dopouštěla osoba jménem právnické osoby nebo dokonce v jejím zájmu. Je pro mě obtížné si něco takového představit, ale rozumím, že cílem zákonodárce bylo rozšíření ochrany obětem, kdy se TČ dopustí např. právnická osoba, která zdánlivě působí seriózně, ale ve skutečnosti má zisk z obchodu s lidmi.

Diskutovanou věcí, je hranice věku dítěte, kdy lze tento nízký věk považovat za zneužití stavu bezbrannosti pachatelem. Komentářová literatura se shoduje, že hranicí by mělo být deset let věku. Pochopitelně je vždy nutno individuálně posuzovat jednotlivé případy. V praxi je hodnocení rozdílné i lokálně, někteří ze státních zástupců považují za limit mladší školní věk. V situacích, kdy je věk diskutabilní rozhodnou okolnosti případu a stav dítěte (mentální vyspělost dítěte, orientace v sexuální problematice apod). Nelze tedy tvrdit, že konkrétní rok věku je alfa omega pro závěr, zda pachatel zneužil bezbrannosti spočívající v nízkém věku. Jednoznačnou odpověď neposkytl ani judikatura, ani odborná literatura či posuzování státními zástupci.

Přesto, že se právní úprava v průběhu let vyvíjela, nepanuje v současnosti jednotný názor, že je ustanovení poskytuje dostatečnou ochranu obětem. V jedné z kapitol jsem se proto soustředila na kritickou analýzu názorů některých spolků a organizací ohledně potřeby změny právní úpravy. Výzkumná otázka spočívala v tom, zda je momentálně aktivní odpor oběti nutnou podmínkou pro naplnění přítomnosti násilí u znásilnění (jak to skutková podstata vyžaduje). Za pomoci judikatury a poznámek osob z praxe (soudce, státní zástupce) jsem došla k závěru, že stávající ustanovení je bez výraznějších nedostatků, judikatura dostatečně doplňuje

a koriguje právní úpravu a pokud by došlo skutečně ke změně tak, aby zahrnovala nutnost výslovného jednoznačného souhlasu, vyvstala by zde řada dílčích problémů a nejasností.

Na tuto kapitolu jsem plynule navázala přiměřeností sankcionování pachatelů. Využila jsem statistické údaje Ministerstva spravedlnosti a reakce soudů a státních zastupitelství na dotazy ohledně ukládání nepřiměřeně nízkých trestů v posledních letech. Na první pohled se může zdát, že poměr podmíněných TOS je v celkovém počtu pravomocně uložených trestů pachatelům vysoký, je však třeba vždy posuzovat okolnosti individuálních případů, excesy pachatelů, to, jakou skutkovou podstatu TČ pachatel svým jednáním naplnil a možnost nápravy i za užití kratšího trestu.

Cílem také bylo představit francouzskou právní úpravu sexuálních deliktů, zejména pak TČ znásilnění. Při komparování úprav je na první pohled značná řada shod, lze však konstatovat, že francouzská úprava je v některých aspektech pokrokovější např. s centrálním registrem pachatelů, skutkovou podstatou zohledňující předchozí kontakt pachatele a oběti na sociálních sítích či absencí spodní hranice u ukládání TOS, čímž je ponechána větší možnost rozvahy soudcům. Naopak jako nedostatek jsem seznala nedostatečnou ochranu poskytovanou obětem TČ.

V neposlední řadě byla do práce zahrnuta výzkumná část, kdy jsem měla možnost rozhovorů s osobami, jež se považují za oběti sexuální trestné činnosti. Cílem byl jakýsi praktický vhled do problematiky a snaha o získání konkrétních dat ohledně spáchaných skutků, osoby pachatele, postupů OČTŘ a následků obětí. Přesto, že se jednalo o menší vzorek respondentů, považuji vytyčený cíl za splněný, neboť jsem díky odpovědím byla schopná vytvořit jakousi statistiku a zakomponovat tak do práce i výzkumnou část.

Jsem si téměř jistá, že právní úprava TČ znásilnění projde pod vlivem silících diskusí a snah „aktivistů“ v příštích několika letech určitou obměnou. Bude však složité dosáhnout takové změny ustanovení, které by nově bylo zcela jednoznačné, a vůči kterému by nemířila žádná kritika. Pokud se skutečně rozhodneme, že do ustanovení zahrneme souhlas, a tím se připojíme k dalším zemím Evropské unie, která tak již učinily, bude nejdůležitější, aby byly předem dostatečně vyřešené otázky ohledně formy souhlasu a úprava tak byla dostatečně určitá. Díky tomu by mohl soud rychle rozhodovat individuální případy a ukládat spravedlivé tresty.

Seznam použitých zdrojů

Monografie:

- BLATNÍKOVÁ, Šárka a kol. *Násilná sexuální kriminalita téma pro experty i veřejnost*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014, 221 s.
- GRŮVNA, Tomáš a kol. *Kriminologie, 5. vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, 588 s.
- CHMELÍK, Jan. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha: Portál, 2003, 201 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7.vydání*. Praha: Leges, 2019, 976 s.
- JEŽKOVÁ, Veronika. *Jen ano je ano. Trestný čin znásilnění ve světle Istanbulské úmluvy*. Praha: proFem, o.p.s., 2017, 55 s.
- KOVÁŘ, Petra. a kol. *Sexuální agrese. Znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Maxdorf s. r. o., 2008, 296 s.
- Kuchta, Josef a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 1. vydání*. Praha: C.H. Beck, 2009, 656 s.
- KUTLÁKOVÁ, Petra, KOBOVÁ, Lubica. *Sexuální násilí, proč se nikdo neptá?* Praha: In IUSTITIA, o. p. s., 2014, 232 s.
- NOVOTNÝ, Oto., ZAPLETAL, Josef. a kol.: *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004, 451 s.
- STAŇKOVÁ, Lenka, ŠČERBA, Filip, VICHLENDÁ, Milan. *Násilná kriminalita*. Praha: Leges 2014, 264 s.
- ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní právo hmotné. 8., přepracované vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2016., 1052 s.

Právní předpisy:

- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 141/2014 Sb.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 333/2020 Sb.
- Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění zákona 86/1950 Sb.

- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění zákona 140/1961 Sb.
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění zákona 175/1990 Sb.
- Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.
- Francouzský trestní zákoník – Code pénale [online]. legifrance.gouv.fr, konsolidovaná verze k 11. 11. 2022. Dostupné z: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070719>.
- Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí, přijatá Radou Evropy dne 11. května 2011. Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680462471>.

Legislativní dokumenty:

- Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011, obecná část.

Komentářová literatura:

- DURDÍK, Tomáš a kol. *Zákon o obětech trestných činů*. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, 456 s.
- FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní zákoník a trestní řád, průvodce trestněprávními předpisy s judikaturou*. 1. díl – trestní zákoník. Praha: Linde a.s., 2010, 1317 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů*. Komentář s judikaturou. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, 320 s.
- GŘIVNA, Tomáš ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů*. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020, 520 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421*. Komentář. II. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 2150 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, 930 s.
- ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2020, 1642 s.

- WÁGNEROVÁ, Eliška a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, 906 s.

Odborné časopisy:

- VANTUCH, Pavel. K trestným činům proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. *Právní rádce*. 2010, roč. 18, č. 12.
- HAMEL, Christelle, DEBAUCHE, Alice a kol. Rape and sexual assault in France: Initial findings of the VIRAGE survey. *Population & Societies*, 2016, svazek 538, č. 10. [cit. 23. října 2022]. Dostupné z: https://www.ined.fr/fichier/s_rubrique/25953/538.population.societies.2016.november.en.pdf.
- LITARS, Séverine. Comment le viole est devenu un crime. *L'Hisroire* [online], 2020, svazek 470 [cit. 22. října 2022]. Dostupné z: <https://www.lhistoire.fr/comment-le-viol-est-devenu-un-crime>.

Sborníky:

- JELÍNEK, Jiří. *Aktuálne otázky trestného zákonodárstva pocta prof. JUDr. Milanovi Čičovi, DrSc. et. Mult. Dr. h. c.* Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej 12. 1. 2012, Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2012.
- DARSONVILLE, Audrey. Le surinvestissement législatif en matière d'infractions sexuelles. *Archives de politique criminelle*, 2012, č. 34.

Internetové zdroje:

- AULICKÝ, Petr. *Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti* [online]. Brno: Masaryk University. Dny práva, 2009. Dostupné z: [Aulicky_Petr_1195 \(muni.cz\)](http://www.muni.cz/~muni/1195).
- AK HRDÁ. *Když ženino NE nestačí. Bez násilí není znásilnění, říká české právo* [online]. Hrda.cz, 2021 [cit. 31. října 2021]. Dostupné z: <https://www.hrda.cz/blog/article?id=63&lang=cs>.

- AK HRDÁ. *Sex bez souhlasu je vždy znásilnění. Neziskovky usilují o změnu legislativy* [online]. Hrda.cz, 2021 [cit. 31. října 2021]. Dostupné z: <https://www.akhrda.cz/blog/article?id=59&lang=cs>.
- AMNESTY INTERNATIONAL. *Řekněte českým zákonodárcům: Sex bez souhlasu je znásilnění* [online]. Amnesty.cz, 18.2. 2021 [cit. 31. října 2021]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/pripad/ceska-republika-zmena-pravni-definice-znasilneni>.
- AMNESTY INTERNATIONAL. *Už 14 evropských států napravilo deinici znásilnění. Ostatní ji zvažují nebo brzdí* [online]. Amnesty.cz, 6. září 2022 [cit. 31. října 2022]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/zprava/5508/uz-14-evropskych-statu-napravilo-definici-znasilneni-ostatni-ji-zvazuji-nebo-brzdi>.
- JAK TRESTÁME. *Aplikace Jak trestáme* [online]. Jaktrestame.cz. Dostupné z: https://jaktrestame.cz/aplikace/#appka_here.
- BEZ TRESTU. *Petice za právní změnu definice znásilnění* [online]. Beztrestu.cz, 2021 [cit. 31. října 2021]. Dostupné z: <https://www.beztrestu.cz/podepsat-petici>.
- Direction de l'information légale et administrative. *Fichier des auteurs d'infractions sexuelles ou violentes (Fijais)* [online]. Service-public.fr, 12. května 2021 [cit. 22. října 2022]. Dostupné z: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F34836>.
- FAGOT, Maurice. *Définitions* [online]. Victimedevol.fr, 2015 [cit. 16.10. 2022]. Dostupné z: <https://www.victimedeviol.fr/definitions.html>
- HATE FREE. *Amnesty: Sex bez souhlasu je znásilnění. Oběti loupeže také nemají povinnost klást zlodějům odpor* [online]. Hatefree.cz, 27. června 2022 [cit. 31. října 2022]. Dostupné z: <https://www.hatefree.cz/clanky/amnesty-sex-bez-souhlasu-je-znasilneni-obeti-loupeze-take-nemaji-povinnost-klast-zlodejum-odpor>.
- Gouvernement français. *Les chiffres de références sur violences faites aux femmes* [online]. Gouvernement.fr, 2020 [cit. 22. října 2022]. Dostupné z: <https://arretonslesviolences.gouv.fr/je-suis-professionnel/chiffres-de-reference-violences-faites-aux-femmes>.
- JEŽKOVÁ, Veronika. *Jen ano je ano. Trestný čin znásilnění ve světle Istanbulské úmluvy*. Praha: profem, o.p.s., 2017, 55 s. Dostupné z: http://www.profem.cz/shared/clanky/550/A5-JenAnoJeAno_WEB.pdf.
- CHMELÍK, Jan. *Otázky spojené s mravnostní trestnou činností – I. Část* [online]. Vsehrd.cz [cit. 12. května 2021]. Dostupné z: [Otázky spojené s mravnostní trestnou činností – I. část | Vsehrd - Spolek Českých Právníků \(vsehrd.cz\)](https://vsehrd.cz/otazky-spojene-s-mravnostni-trestnou-cinnosti-i-cest).

- IDNES.CZ. *Když ženino NE nestačí. Bez násilí není znásilnění, říká české právo* [online]. Idnes.cz, [cit. 2. listopadu 2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/znasilneni-sexualni-nasili-souhlas-legislativa-obrana-bezbrannost-pravo.A210318_145155_domaci_vlc.
- INSTITUT NATIONAL DE LA STATISTIQUE ET DES ÉTUDES ÉCONOMIQUES. *Viols et agressions sexuelles hors cadre familial* [online]. Insee.fr, 9. prosince 2021 [cit. 23. října 2022]. Dostupné z: https://www.insee.fr/fr/statistiques/5763559?sommaire=5763633#tableau-figure2_radio1.
- MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2021* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, obor bezpečnostní politiky, 2022. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>.
- PINET, Julien. *Victimes d'infractions sexuelles, ce que dit la loi* [online]. Village-justice.com, 3. června 2020 [cit. 10. října 2022]. Dostupné z: <https://www.village-justice.com/articles/victimes-infractions-sexuelles-que-dit-loi,35567.html>
- Policie ČR. *Statistické přehledy kriminality za rok 2020 -2022* [online]. Policie ČR. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality.aspx>.
- PRENDRE LE DROIT. *Histoire de la pénalisation des violences sexuelles en France* [online]. Prendreledroit.org [cit. 22. října 2022]. Dostupné z: <http://prendreledroit.org/histoire/>.
- RICHTER, Jiří. *Vymezení trestní odpovědnosti právnické osoby dle § 8 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob* [online]. Epravo.cz, 2015 [cit. 24. října 2021]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/vymezeni-trestni-odpovednosti-pravnicke-osoby-dle-8-zakona-c-4182011-sb-o-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-99588.html>.
- VIE PUBLIQUE. *Loi du 21 avril 2021 visant à protéger les mineurs des crimes et délits sexuels et de l'inceste* [online]. Vie-publique.fr, 22. dubna 2021 [cit. 14. října 2022]. Dostupné z: <https://www.vie-publique.fr/loi/278212-loi-21-avril-2021-violences-sexuelles-sur-mineurs-et-inceste>.

Judikatura:

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 19. 1. 1982, sp. zn. Tpjf 158/80.
- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. března 1994, sp. zn. 3 To 105/93.
- Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 20. října 2004, sp.zn. 5 To 100/2004.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2005, sp. zn. 3 Tdo 1305/2005.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2008, sp. zn. 8 Tdo 1281/2008.
- Nález Ústavního soudu ze dne 29. února 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07 (N 45/48 SbNU 527).
- Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 22. června 2011, sp. zn. 29 T 38/2011.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. srpna 2011, sp. zn. 3 Tdo 929/2011.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. září 2011, sp. zn. 7 Tdo 1051/2011.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2012, sp. zn. 4 Tdo 1070/2012.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. prosince 2013, sp. zn. 4 Tdo 1306/2013.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. března 2014, sp. zn. 11 Tdo 294/2014.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. května 2014, sp. zn. 8 Tdo 550/2014.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. ledna 2015, sp. zn. 11 Tdo 1302/2014.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. srpna 2016, sp. zn. 8 Tdo 1015/2016.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. listopadu 2016, sp. zn. 3 Tdo 1428/2016.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. července 2017, sp. zn. 3 Tdo 629/2017.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. listopadu 2020, sp. zn. 3 Tdo 1153/2020.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. června 2021, sp. zn. 4 Tdo 558/2021.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. srpna 2021, sp.zn. 8 Tdo 699/2021.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. března 2022, sp. zn. 8 Tdo 163/2022.

Přílohy

**Příloha č.1. Otázky pro osoby, jež se považují za oběti sexuálního deliktu:
(pro účel vlastního dotazníku)**

- 1) Jakou formou došlo ke spáchání trestného činu (k jeho pokusu)?
 - a) Pachatel se dožadoval pohlavního styku (osahávání, nedošlo k průniku pohlavního orgánu)
 - b) Pachatel se dožadoval soulože či obdobného
 - c) Pachatel Vás nutil k obnažování či sebeukájení
 - d) Jiné:

- 2) Jednalo se o přípravu, pokus trestného činu nebo dokonáný trestný čin?
 - a) Trestný čin byl dokonán
 - b) Jednalo se o trestný čin ve stádiu pokusu, k dokonání nedošlo:
 - Podařilo se mi z místa činu uniknout
 - Trestný čin nebyl dokonán z vůle (upuštění) pachatele(m)
 - Trestný čin nebyl dokonán kvůli 3. osobě (vyrušení, její zásah apod...)
 - c) Jednalo se o trestný čin ve stádiu přípravy

- 3) Jakým způsobem došlo pachatelem k donucení?
 - a) vyhrožování
 - b) použití násilí
 - c) použití zbraně
 - d) zneužití bezbrannosti – např. zneužití stavu opilosti, psychické paralýzy...)
 - Může formu donucení, prosím, blíže specifikovat?

- 4) Kolik Vám bylo let, když jste se stala obětí sexuálního násilí? V jakém roce k případu došlo?

- 5) Jaký byl vztah mezi vámi a pachatelem?
 - a) Byl to naprosto cizí člověk
 - b) Pachatele jsem znala od vidění (např. vím, že bydlel v okolí apod...)
 - c) Pachatel byl můj známý (např. přišli jsme spolu do kontaktu již před sexuálním napadením)
 - d) Pachatel byla osoba mně blízká
 - Zaškrtni(a)-li jste osobu, která nebyla neznámá, o koho se jednalo?

- 6) Pokoušela jste se během útoku pachateli fyzicky bránit?
 - a) ANO
Pokud ano, měla Vaše obrana nějaký důsledek/následek?
 - b) NE, byla jsem psychicky paralyzována

- c) NE, bála jsem se, co by mi mohl udělat
 - d) NE, bylo mi to znemožněno (např. jsem byla svázána)
 - e) Jiná odpověď:
- 7) Došlo k nucenému zásahu do Vaší sexuální integrity pachatelem pouze jednou?
- a) ANO
 - b) NE, k trestnému činu pachatelem došlo opakovaně
- 8) Jakou formu měla Vám způsobená újma (zde míněna fyzická zranění)?
- 9) Spočívala újma, kterou jste utrpěla rovněž v posttraumatické stresové poruše (dále jen PTSD)? PTSD znamená opožděnou nebo prodlouženou reakci na velkou zátěž nebo ohrožení. Není vyloučena ani forma PTSD, kdy v důsledku extrémní stresové zátěži toho dojde k trvalé změně osobnosti.
- 10) Pomineme-li nyní fyzické následky způsobené útokem pachatele, jakou formu újmy, z níže uvedených, často dlouhodobých následků, měla újma na zdraví ve vašem případě?
- a) různé somatické potíže (nespavost, chronická bolest hlavy...)
 - b) psychické (noční můry, úzkosti...)
 - c) emocionální (pocit absolutní bezmoci, nedůvěry v okolí)
 - d) sociální (problém s navazováním a udržováním intimních vztahů)
 - e) Jiné:
- 11) Zvažoval(a) jste (ne)oznámení trestného činu?
- a) Věděla jsem, že trestný čin oznámím neprodleně
 - b) Věděla jsem, že trestný čin oznámím, ale ne ihned
 - c) Nechtěla jsem trestný čin oznámit
 - Proč? A proč jsem nakonec čin oznámil(a)?
 - d) Dříve než já oznámil trestný čin někdo jiný
 - Kdo?

12) Byl pachatel za spáchaný čin odsouzen? Jaký rozsudek byl vyneset?

- a) Pachatel nebyl dopaden
- b) Zprošťující rozsudek
- c) Trest odnětí svobody podmíněně
 - Konkrétně:
- d) Nepodmíněný trest odnětí svobody
 - Konkrétně:
- e) Jiný (alternativní) trest k trestu odnětí svobody
- f) Ještě nebyl vyneset rozsudek

13) Máte informace, zda útočník páchal trestnou činnost opakovaně (vůči jiné osobě)? Jednalo se o recidivistu?

14) Využila jste některého z práv zvlášť zranitelné oběti?

- a) Právo na bezplatnou odbornou pomoc
- b) Právo na zabránění kontaktu s pachatelem
- c) Právo na ochranu při výslechu nebo podání vysvětlení (právo být vyslechnut(a) osobou takového pohlaví, které si zvolíte)
- d) Právo na zastupování zmocněncem

15) Musela jste před policií vypovídat opakovaně? Byla Vám např. nabídnuta možnost Váš výslech nahrát?

16) V souvislosti se sexuálními delikty se často mluví o tzv. sekundární viktimizaci – tedy újmě, která vznikla oběti trestného činu v důsledku přístupu Policie ČR, orgánů činných v trestním řízení a dalších orgánů veřejné moci. Často se jedná o neprofesionální chování orgánů činných v trestním řízení, které je pro oběť zvláště zraňující a způsobuje tak i druhotné následky. Typicky bychom sem mohli zařadit neochotu, průtahy, nedostatek empatie, nevhodné komentáře, nátlak ze strany vyšetřovatelů...

- Setkal(a) jste se Vy osobně s něčím z výše uvedeného?

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá trestným činem znásilnění, jenž lze považovat za profilový trestný čin mezi delikty zasahující do sexuální integrity jednotlivce. Jde o trestný čin s vysokou latentností a současně vysokou společenskou škodlivostí.

V práci je nejprve teoreticky vymezena problematika, krátký vhled do historie právní úpravy na našem území a zaměření se na oběti trestných činů. Následuje detailnější rozbor skutkové podstaty trestného činu. Vlastní podkapitola je věnována aktuálně diskutované možnosti změny ustanovení Trestního zákoníku a přiměřenosti ukládaných trestů, neboť v posledních letech v České republice čelí soudy kritice ohledně výše ukládaných trestů a sílí snaha za změnu právní úpravy znásilnění.

Následuje praktická část práce představující odpovědi obětí trestného činu znásilnění na položené otázky a statistické údaje z oficiálních statistik ohledně četnosti případů znásilnění v posledních letech. Poslední kapitola práce představuje vymezení problematiky sexuálních deliktů ve Francii.

Klíčová slova

Sexuální delikt, znásilnění, oběť, násilí, donucení, bezbrannost

Abstract

This thesis deals with the crime of rape, which can be considered a profile crime among offences affecting the sexual integrity of an individual. It is a crime with high latency and high social harm.

The thesis first provides a theoretical definition, briefly introduces the history of the legislation in the Czech republic and then focuses on the victims of the crime. This is followed by a more detailed analysis of the facts of the crime. The actual subchapter is devoted to the currently discussed possibility of changing the legal regulation of rape and the adequacy of the penalties imposed, since in recent years the courts in the Czech Republic have faced criticism regarding the amount of penalties imposed.

The practical part of the thesis follows, presenting the responses of victims of rape to the questions posed and statistical data from official statistics on the frequency of rape cases in recent years. The last chapter of the thesis presents a definition of the problem of sexual offences in France.

Keywords

Sexual offense, rape, victim, violence, coercion, defenselessness